

Facultat de Dret

Treball de Final de Grau

Director: Eduardo Rojo Torrecilla

Curs 2014/2015

El dret a la vaga i les seves limitacions

La protecció constitucional del dret a la vaga i la necessitat del seu desenvolupament legal.

Laura Àlvarez Rodríguez

Bellaterra, 15 de maig de 2015

RESUM:

En els últims set anys, l'economia espanyola ha sofert transformacions profundes que han aguditzat el desmantellament del nostre fràgil Estat del benestar i la precarització permanent dels drets socials de la classe treballadora. Es podria afirmar que durant aquests anys de crisi, estem assistint no només a una alteració del cicle econòmic sinó, fins i tot, a un canvi de paradigma en les relacions laborals i a una ruptura del pacte constitucional de 1978. En aquest sentit, la vaga sorgeix com a instrument de les persones treballadores per intentar reequilibrar les relacions laborals i com a element de transformació social, econòmica i política. Tanmateix, la regulació espanyola del dret a la vaga és una qüestió pendent. Malgrat el mandat constitucional, l'article 28.2 de la Constitució espanyola de 1978 encara no ha estat objecte de desenvolupament legal, el que es tradueix en l'existència de clares insuficiències en la protecció efectiva d'aquest dret, sobretot en l'àmbit dels serveis essencials per a la comunitat. Des d'una perspectiva crítica amb el context polític i jurídic actual i amb l'evolució de les relacions laborals a l'Estat espanyol, l'objecte d'estudi proposat rau en l'anàlisi de les diferents limitacions - constitucionals, legals i administratives - que pateix l'exercici del dret a la vaga; i pretén reflexionar, tot oferint propostes, sobre la necessitat d'un eventual marc legal regulador, que eviti que aquest dret fonamental -que hauria de gaudir d'una efectiva protecció reforçada- quedi desprotegit, o buidat de la seva efectivitat.

elroto.elpais@gmail.com

Abreviacions

Art.(s)	Article(s)
BOE	Butlletí Oficial de l'Estat
CE	Constitució Espanyola de 1978
Cfr.	Confrontar, en el mateix sentit...
CGPJ	Consell General del Poder Judicial
Coord.	Coordinador
CP	Codi Penal
ET	Estatut dels Treballadors
ETT	Empreses de Treball Temporal
FJ	Fonament Jurídic
LO	Llei Orgànica
LOLS	Llei Orgànica 11/1985, de 2 d'agost, de Llibertat Sindical
OIT	Organització Internacional del Treball
Op. Cit.	Obra citada
Pàg(s)	Pàgina(s)
RD	Reial-Decret
RDLRT	Reial Decret-Llei 17/1977, de 4 de març, de Relacions de Treball
ST	Sentència
STC/SSTC	Sentència/es del Tribunal Constitucional
STS/SSTS	Sentència/es del Tribunal Suprem
TC	Tribunal Constitucional
TS	Tribunal Suprem

Índex

1. Introducció	4
2. Naturalesa jurídica del dret a la vaga: configuració constitucional	10
2.1. Perspectives jurídiques en la regulació històrica del dret a la vaga: la vaga entesa com a delictes, llibertat o dret.....	10
2.2. Configuració constitucional: el sistema vaga-dret	12
2.3. El dret a la vaga i les seves funcions.....	14
3. Limitacions en l'exercici del dret a la vaga.....	17
3.1. Limitació constitucional: la vaga en els serveis essencials per a la comunitat.	20
3.2. Limitacions legals	24
3.2.1. Determinació dels serveis mínims.....	24
3.2.2. Vulneració del dret a la vaga en l'establiment de serveis mínims: el cas de l'esquirolatge tecnològic.	29
3.2.3. Atacs al dret a la vaga: normativa penal i Llei de protecció de la seguretat ciutadana.	33
4. Propostes per una eventual regulació legal del dret a la vaga	43
5. Bibliografia	47

1. Introducció

En el context actual de crisi econòmica, social, i política en el que està immers l'Estat espanyol, s'ha produït -entre d'altres retrocessos- una forta regressió en les condicions de treball, i en el reconeixement dels drets i llibertats dels treballadors i treballadores.

Al 2010 comença un període que suposa l'inici d'un canvi de paradigma per a les relacions laborals que es deriven de la legislació de l'Estat espanyol.

Aquest canvi es va iniciar amb la Llei 35/2010, de 17 de setembre, de mesures urgents per a la reforma del mercat de treball, la qual vam conèixer com la “contrareforma laboral de Zapatero”¹, i es van desenvolupar amb el RD-Llei 7/2011, de 10 de juny, de mesures urgents per a la reforma de la negociació col·lectiva, i la Llei 27/2011, de l'1 d'agost, sobre l'actualització, adequació i modernització del sistema de Seguretat Social. La (contra)reforma laboral de Zapatero (PSOE) va ser coneguda com el “*Decretazo*” i va suposar l'agreujament en el deteriorament de les ja precàries condicions de la classe treballadora espanyola. Amb la nova reforma, els empresaris obtenien més flexibilitat laboral, un acomiadament més fàcil i barat, major temporalitat, avantatges fiscals, l'extensió de les ETT al conjunt dels sectors, l'ampliació en relació a la mobilitat funcional i geogràfica així com pel que fa a la modificació substancial de les condicions de treball. És a dir, la reforma laboral de Zapatero ja anticipava el que dos anys més tard seria la (contra)reforma laboral del Partit Popular.

Així doncs, seguint en aquesta línia, el Govern de Rajoy va imposar la major contrareforma laboral de la història de l'Estat espanyol. Una reforma dissenyada per liquidar drets socials històrics i per desregular per complet el mercat de treball i la negociació col·lectiva. El RD-Llei 3/2012, de data 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral, que facilita i abarateix l'acomiadament, potencia la inestabilitat en les condicions laborals i rebaixa els

---

¹ Veure, entre d'altres articles de premsa: “Llamazares: La contrarreforma laboral de Zapatero ha sido la peor de la democracia”, *El Economista*, 24/07/2010. Vist a: <<http://www.eleconomista.es/politica/noticias/2335492/07/10/Llamazares-La-contrarreforma-laboral-de-Zapatero-ha-sido-la-peor-de-la-democracia.html#.Kku8UNbetBUd6vo>> [última consulta 9/05/2015.]

costos empresarials.² En data 7 de juliol de 2012 es va publicar al BOE la Llei 3/2012³, de 6 de juliol, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral que va ser resultat de la tramitació parlamentària del RD-Llei 3/2012. Aquesta llei és significativa ja que pot tenir un considerable impacte sobre les institucions essencials de la relació laboral, com en el cas que aquí ens ocupa, el dret fonamental a l'exercici de la vaga.

És rellevant destacar també per la seva incidència en el deteriorament dels drets i llibertats, tot i no ser normativa pròpiament laboral, la Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana; i la Llei Orgànica 1/2015, de 30 març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/2015, de 23 de novembre, del Codi Penal.

Cal tenir en compte que no es tracta de mers canvis legislatius que afecten els drets laborals, sinó que constitueixen un canvi absolut de paradigma i la imposició del model neoliberal. La importància del canvi normatiu introduït al llarg dels últims anys rau en el contrast amb el model de relacions laborals que s'havia establert amb l'aprovació al 1980 de l'Estatut dels Treballadors, i en la degradació -i desequilibri en la relació de forces- d'aquestes relacions laborals.

Aquesta tendència extirpadora dels drets laborals, respon a la lògica de l'Escola de Chicago de Friedman -extrapolada a l'àmbit de les relacions laborals- i al que NAOMI KLEIN anomena "*doctrina del xoc*"⁴:

---

² El decret permetia a les empreses, per exemple, abaratir la indemnització per acomiadament improcedent en passar dels 45 dies amb un límit de 42 mensualitats als 33 dies amb un límit de 24 mensualitats. Així mateix, la reforma facilita la presentació d'expedients de regulació d'ocupació al no ser ja necessària l'autorització prèvia de l'administració i, també permet, que les empreses presentin un ERO quan justifiquin una caiguda dels beneficis durant tres mesos consecutius. Amb l'objectiu de reduir l'índex d'absentisme, la reforma assumeix l'acomiadament d'un treballador que estigui de baixa per malaltia entre 9 i 20 dies en un període de 2 mesos. En relació a la negociació col·lectiva, es limita l'ultraactivitat a dos anys (en el tràmit parlamentari quedarà definitivament en un any arran d'una esmena de CiU) i es dóna via lliure a les empreses per poder despenjar-se dels convenis pactats així com per modificar de manera substancial condicions de treball, com el salari i la jornada.

³ Veure, "Llei 3/2012, de 6 de juliol, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral.". (BOE [en línia] núm. 162, de 7 de juliol de 2012, pàgines 49113 a 49191)". <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-9110> [última consulta 9/05/2015.]

⁴ KLEIN, N. (2007) *La doctrina del shock: el auge del capitalismo del desastre*. Barcelona: Paidós Iberica.

*“[...]esperar a que se produjera una crisis de primer orden o estado de shock, y luego vender al mejor postor los pedazos de la red estatal a los agentes privados mientras los ciudadanos aún se recuperaban del trauma, para rápidamente lograr que las «reformas» fueran permanentes”*⁵

En aquest sentit, a l'Estat espanyol, es construeix un dogma que estableix que la manera de sortir de la crisi és -incontestablement- la reducció de drets socials. La “*doctrina del xoc*” es refereix a l'aprofitament de situacions de crisi greus com a justificació per a l'adopció de mesures impopulars. Aquest concepte resulta útil per explicar el canvi de paradigma en les relacions laborals, la reducció del risc empresarial i l'exigència de la pèrdua de drets socials per a la superació de la crisi. S'imposa així el model neoliberal per a les relacions laborals, on el treball és una mercaderia més. La “*doctrina del xoc*” requereix repetir incessantment arguments que, a força de reiterar-los, acaben sent dogmes. En aquest sentit, tan forta és la pressió ideològica, que s'està assumint que quan més drets laborals més crisi. En el marc de la regulació laboral veiem que les recents (contra)reformes laborals, i fins i tot la promulgació o modificació de lleis que en essència no són laborals, -com la LO 4/2015, de 30 de març de protecció de la seguretat ciutadana, i la LO 1/2015 de 30 de març, per la qual es modifica la LO 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal-, han actuat amb aquesta lògica incidint sobre les institucions bàsiques del Dret del Treball.

Tanmateix, recentment s'ha demostrat que els països que proporcionen unes ocupacions d'alta qualitat i una protecció social i una inversió en recursos humans eficaços mostren major resiliència enfront de la crisi econòmica. Aquesta és una de les principals constatacions de *l'Estudi de l'evolució de l'ocupació i de la situació social a Europa de 2014*.⁶

Tenint en compte això, podem constatar com, aquest canvi de model no és inevitable, encara que últimament a l'Estat espanyol es presenti com a situació

---

⁵ Ibidem, pàg.7.

⁶ “Employment and Social Developments in Europe 2014. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, 2015”.
<<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2172&furtherNews=y>>
[última consulta, 4/05/2015]

ineludible producte de la crisi econòmica. Esmenar aquest “*estat de xoc*”, depèn, en gran part, de la voluntat política i dels esforços de la societat per aconseguir la protecció efectiva dels seus drets. En aquest sentit, hauríem de recordar que, amb independència de la situació de la crisi econòmica i l'inestabilitat política de mitjans i finals dels anys setanta⁷, la normativa laboral més avançada que s'ha conegut a l'Estat espanyol es correspon amb aquests anys (1977), reflex directe del major període de vagues i mobilitzacions.

Així doncs, una de les eines principals per lluitar contra les retallades en drets econòmics i socials és l'exercici del dret a la vaga.

*“Desde su encuadre político-democrático, el derecho de huelga es reconocido constitucionalmente como instrumento para transformar la situación económica, social y cultural de los trabajadores en cuanto tales en un proyecto igualitario, que exige en su funcionamiento concreto impedir y restringir las prerrogativas ordinarias y extraordinarias del poder empresarial, derivadas del respeto a la libre empresa.”*⁸

És per això que la protecció constitucional i l'efectiu desenvolupament legal del dret a la vaga, -com a expressió del reconeixement constitucional de la llibertat de sindicació i de l'autotutela col·lectiva i com element equilibrador de les relacions laborals,- és tan important en el context actual de l'Estat espanyol, i serà l'objecte d'aquest treball.

---

⁷ Es fa referència a la crisi del petroli que es va iniciar al 1973 (Yom kipur) i que va afectar a Espanya. Tanmateix, la prioritat atorgada al delicat procés de demolició del règim autoritari del General Franco, va produir que l'adopció de mesures econòmiques correctores hagués d'esperar a l'elecció del primer Govern democràtic. A primers de juliol de 1977, el president Suárez, ratificat en les primeres eleccions lliures, nomenava vicepresident del Govern per a assumptes econòmics al professor Enrique Fuentes Quintana, un dels més prestigiosos economistes del país. S'iniciava una nova etapa en la qual l'ajust econòmic es convertiria en l'element central de l'escenari públic. (Per més informació sobre com afecta la política en l'economia, veure: FUENTES QUINTANA, E. “Tres decenios de la economía española en perspectiva” Vist a: <<http://www.uned.es/eco-1-historia-economica-esp/AulaVNov/Lecturas/fuentes.pdf>>) [Última consulta 10/05/2015.]

⁸ Baylos Grau, A. (4/02/2014) “*Debates sobre la huelga (III) El Modelo Regulacionista - Estatal*”. Vist a “Según Antonio Baylos...”: <<http://baylos.blogspot.com.es/2014/02/debates-sobre-la-huelga-iii-el-modelo.html>> [última consulta 4/05/2015.]

En el si d'aquest marc contextual de canvi de paradigma de les relacions laborals, la importància de la protecció efectiva del dret a l'exercici de la vaga com a instrument de les persones treballadores contra els atacs desequilibradors de les relacions laborals, -per part de l'actual Govern neoliberal,- esdevé un tema d'interès i oportunitat evident.

En matèria de vaga, l'ordenament espanyol presenta una particularitat - “*una anomalia jurídica*”, segons l'expressió de Baylos Grau⁹ -: el dret a la vaga, malgrat el mandat al legislador que integra la Constitució, no és objecte del corresponent desenvolupament legal.

El present treball pretén ser, doncs, un anàlisi del caràcter provisional i *anòmal*¹⁰ de la vigent regulació de la vaga, i té la intenció de posar de manifest la necessitat d'una regulació legal en consonància amb la Constitució. Ja que, en cas contrari, ens estariem allunyant d'un dels elements decisius per la democratització del sistema de relacions laborals i s'estaria perpetuant una situació que deixa la porta oberta a les limitacions excessives, abusives, i fins i tot als possibles atacs a un dels drets fonamentals dels treballadors i treballadores.

Una de les característiques dels models democràtics de relacions laborals és l'acceptació del conflicte com a motor de la dinàmica social i no com un fenomen patològic de la realitat social. Precisament, el reconeixement de la vaga és un signe del caràcter democràtic dels models de relacions laborals. Tal i com plantejava Duran López , el reconeixement del dret a vaga suposa la “*legalització del conflicte de classe*”¹¹. Seguint en aquesta mateixa línia, Vida Soria planteja que:

“Reconocer la huelga como un derecho supone, en suma, integrar ese fenómeno espontáneo de lucha social (conflicte de classes) dentro de las coordinadas generales –de signo contrario- del Ordenamiento general [...]. Pero también se

---

⁹ BAYLOS GRAU, A. (2003) “El derecho de huelga”, a AA.VV., *El modelo social en la Constitución Española de 1978, 1978-2003*. (Pàg. 585-614). Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración, pàg. 588.

¹⁰ Ídem

¹¹ DURAN LOPEZ, F. (1975) *Derecho de huelga y legalización del conflicto de clases*. Sevilla: Universidad de Sevilla.

trata de aceptar que el Ordenamiento Jurídico reconozca como uno de sus elementos básicos compensadores de poderes sociales el no cumplimiento de obligaciones cuya vinculatoriedad normalmente sería indudable e inevitable. Las limitaciones que la huelga reciba de su configuración como derecho son indudables e inevitables, pero no pueden ser de tal género que desnaturalicen o ahoguen el fenómeno social mismo, como en realidad se manifiesta.”¹²

En aquest sentit, es proposa l'anàlisi dels límits del dret a la vaga en els serveis essencials, i de la tècnica d'imposició de serveis mínims. Sense oblidar que aquest dret té una protecció constitucional màxima, malgrat s'avanci en la seva restricció.

Amb aquest objectiu, primerament, s'introduirà l'evolució de les diferents perspectives jurídiques del dret a la vaga i s'aprofundirà en la configuració de la naturalesa jurídica d'aquest dret a l'Estat espanyol. Partint de l'evidència de què Espanya és constitueix en un “*Estat social i democràtic de Dret*”¹³ s'estudiarà el marc regulador del dret a la vaga, a partir de l'anàlisi del *Reial-Decret Llei 17/1977, de 4 de març sobre Relacions Laborals*, text post-franquista -encara vigent, tot i que passat pel filtre de constitucionalitat, per diverses sentències¹⁴ del Tribunal Constitucional-; i a partir de diferents preceptes de la Constitució espanyola, així com de la jurisprudència i la doctrina legal del Tribunal Constitucional i el Tribunal Suprem.

Un cop realitzat aquest anàlisi jurídic, i de conceptualització, es reflexionarà sobre els límits que es troben en el marc de l'exercici del dret a la vaga. Així doncs, es centrarà l'atenció en l'estudi de les diferents limitacions -constitucionals, legals, administratives i polítiques -del dret a la vaga. En aquesta línia, s'analitzarà la noció d'essencialitat dels serveis per a la comunitat; s'abordarà la determinació dels serveis mínims i s'il·lustrarà la necessitat de revisió dels criteris

---

¹² VIDA SORIA, J., a MATÍA PRIM, SALA FRANCO, VALDÉS DAL-RÉ i VIDA SORIA (1982) *Huelga, cierre patronal y conflictos colectivos*. Madrid: Civitas, pàg.26, 27.

¹³ Fragment de l'article 1.1 de la Constitució espanyola de 1978.

¹⁴ En aquest sentit, cal destacar la STC 11/1981, de 8 d'abril, com a primera sentència que revisa la constitucionalitat del RDLRT 17/1977.

d'establiment, tot repassant el cas de l'esquirolatge tecnològic. Seguint en el marc de l'estudi dels límits, es plantejarà com l'aplicació de la normativa penal i la voluntat política -amb la creació de nova legislació, com, per exemple, la Llei de protecció de la seguretat ciutadana- poden arribar a esdevenir atacs al dret a la vaga, que limitin abusivament l'exercici d'aquest dret.

Finalment, a mode de conclusió, es reflexionarà, -tot intentant oferir propostes-, al voltant d'una eventual regulació legal del dret a la vaga, que com es pot deduir, es considera necessària.

2. Naturalesa jurídica del dret a la vaga: configuració constitucional

2.1. Perspectives jurídiques en la regulació històrica del dret a la vaga: la vaga entesa com a delicte, llibertat o dret.

Al llarg de la història, en la regulació de la vaga, trobem diferents sistemes o perspectives jurídiques: la vaga entesa com a delicte (sistema vaga-delicte), la vaga com a llibertat (sistema vaga-llibertat) i la vaga com a dret (sistema vaga-dret).

En una primera etapa, la vaga va ser entesa com a delicte, i en conseqüència, com una situació que s'havia de prohibir. En el cas d'Espanya, el sistema que alguns autors denominen “vaga-delicte”¹⁵ té un lamentable protagonisme: primer, a la llarga etapa de l'Estat liberal; i més tard, durant el règim franquista.

Per a alguns autors, com Montoya¹⁶, la criminalització de la vaga a Espanya apareix ja en el primigeni Codi Penal de 1822, a la seva primera part, després del Títol Preliminar, dedicada als “delictes contra la societat”. No obstant, el tractament normatiu de la vaga com a delicte, el trobem per primera vegada en la repressió duta a terme pels codis penals de 1848 i 1870.

Més tard, al 1909 amb la “*Ley de huelgas y coligaciones*” s'inicia una fase de tolerància i de reconeixement de la llibertat de vaga. Va ser una llei que tolerava la vaga per motius professionals, i es limitava a despenalitzar-la. D'aquesta

---

¹⁵ MARTÍN VALVERDE, A. (2014) *Derecho del trabajo*. Madrid: Editorial Tecnos, pág.323.

¹⁶ MONTOYA MELGAR, A. (2014) *Derecho del Trabajo*. Madrid: Editorial Tecnos, pàg. 708.

manera, en aquesta segona etapa de vaga-llibertat¹⁷, la vaga ja no és concebuda com un delict, es tolera però s'entén que el seu exercici implica una violació de les obligacions contractuals que permet reaccionar a l'empresari, en especial amb l'acomiadament. Parafrasejant a Alfredo Ramos Pérez-Olivares¹⁸

“el Estado pasa a ocupar una posición neutral ante los conflictos laborales, limitándose a preservar el orden público y a constituirse en garante del cumplimiento de las obligaciones mutuas que nacen del contrato de trabajo, en cuanto bilateral, sinalagmático.”

Durant el període franquista es torna al sistema vaga-delict, ja que es descarta el reconeixement de la vaga, negant, directament, l'existència del conflicte. L'empresa és vista com a comunitat de treball i capital, sotmesa a l'interès de la societat personificada en l'Estat. I en consonància amb això, el “*Fuero del Trabajo de 1938*”¹⁹ qualifica la vaga com a delict de lesa pàtria. La vaga torna a ser perseguida penalment pel Codi penal de 1944.

Una tercera etapa que suposa el reconeixement de l'exercici de la vaga com un dret amb plena eficàcia jurídica²⁰, sorgeix amb la regulació constitucional d'aquest. Des d'aquesta perspectiva jurídica que concep la vaga com a dret, s'impedeix la utilització de la lògica contractual per a neutralitzar el seu exercici. El sistema vaga-dret²¹ significa el reconeixement de la legitimitat de les aspiracions dels treballadors a un major grau de justícia social.

---

¹⁷ Ídem

¹⁸ RAMOS PÉREZ-OLIVARES, A. (2009) “*Aproximación histórica al tratamiento de la huelga en la España preconstitucional*”. *Revista de estudios jurídicos, económicos y sociales*, vol.4, Universidad Alfonso X El Sabio, pàg. 5.

¹⁹ Veure: “*Fuero del Trabajo 1938, XI: 1.- La producción nacional constituye una unidad económica al servicio de la Patria. Es deber de todo español defenderla, mejorarla e incrementarla. Todos los factores que en la producción intervienen quedan subordinados a su supremo interés de la Nación. 2.- Los actos individuales o colectivos que de algún modo turben la normalidad de la producción o atenten contra ella, serán considerados como **delitos de lesa patria**.*”

²⁰ GASCO GARCÍA, E. (2000) “La huelga, particularmente en España, evolución, función y significado”, *Revista jurídica de Castilla-La Mancha*, núm. 29,(pàg. 39-75), pág 42.

²¹ Op.citada. MARTÍN VALVERDE, A. (2014) *Derecho del trabajo...*, pág.323

Des de la promulgació de la Constitució espanyola de 1978, la vaga és concebuda com un dret fonamental. Tanmateix, com ja s'anirà desgranant al llarg del present treball, es comparteix la tesi d'alguns autors²² que reconeixen, en la normativa actual, residus del sistema vaga-llibertat com a dispositiu de repressió i control. I fins i tot, es pot arribar a considerar que l'Estat espanyol està retrocedint cap a un sistema vaga-delicte. Ja que -malgrat estar reconegut com a dret fonamental- s'està criminalitzant l'exercici d'aquest dret per via de l'article 315 del CP²³. Seguint en aquesta línia, cal afegir que, amb la reforma que s'ha d'aprovat el 30 de març de 2015²⁴ no es modifica aquesta situació.

2.2. Configuració constitucional: el sistema vaga-dret

Com s'ha apuntat, un veritable sistema de vaga-dret no es coneix a l'Estat espanyol fins la Constitució de 1978.²⁵ Així doncs, pel que fa a la naturalesa jurídica, el dret a vaga està configurat al nostre ordenament jurídic com un dret fonamental a l'article 28.2 CE²⁶, i gaudeix del màxim nivell de protecció. Aquest precepte perfila un veritable sistema constitucional de vaga-dret amb una protecció privilegiada, en estar situat a la Secció primera del Capítol II del Títol primer de la CE. No obstant això, s'admet que no té caràcter absolut, ja que el “*manteniment*” dels serveis essencials de l'article 28.2CE, -o el “*funcionament*” en l'article 37.2 CE,- és el límit exprés a l'exercici de tota mesura conflictiva. Més concretament, la Constitució estableix que la llei que reguli l'exercici del dret a la vaga establirà les garanties precises per al manteniment dels serveis essencials de la comunitat.

---

²² PALOMEQUE GÓMEZ, M.C. (1994) *Derecho sindical español*. Madrid: Tecnos, pág. 281.

²³ Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (Vigent fins l'1 de juliol de 2015). (BOE [en línia] núm. 281, de 24 de novembre de 1995, pàgines 33987 a 34058) <<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-25444>>

²⁴ Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. (BOE [en línia] núm. 77, de 31 de març de 2015, pàgines 27061 a 27176) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3439>

²⁵ VIVERO SERRANO, J.B (2002) *La huelga en los servicios esenciales*. Valladolid: Lex Nova.

²⁶ “Art.28.2 CE: Es reconeix als treballadors el dret a la vaga per a la defensa dels seus interessos. La llei que reguli l'exercici d'aquest dret establirà les garanties que calguin per tal d'assegurar el manteniment dels serveis essencials de la comunitat.”

El dret a la vaga constitueix una de les manifestacions bàsiques de l'activitat sindical que es reflecteix en l'art. 7 CE i, més en general, és un dret subjectiu fonamental dels treballadors, que exigeix, conforme a l'art. 81 CE, la seva regulació per mitjà d'una Llei Orgànica, que ha de respectar el contingut essencial del dret a la vaga. Resulta preceptiva la regulació legal de l'exercici d'aquest dret, ja que, com els altres drets fonamentals, no és absolut o il·limitat, i *“admet i precisa una regulació legal”*²⁷

En aquest sentit, l'article 28.2 CE estableix que *“la llei que reguli l'exercici d'aquest dret establirà les garanties que calguin per tal d'assegurar el manteniment dels serveis essencials de la comunitat”*. Tanmateix, en aquest precepte, trobem un mandat constitucional cap al legislador espanyol que des de 1978 està sense complir: la regulació legal de l'exercici del dret a la vaga.

En absència d'aquesta *“lleí que reguli l'exercici d'aquest dret”*, actualment la normativa reguladora del dret a vaga es troba, més enllà de la pròpia CE, al “Reial Decret-Llei 17/1977, de 4 de març, de Relacions de Treball” declarat constitucional i reinterpretat per la STC 11/1981, de 8 d'abril, en la que el Tribunal Constitucional declara expressament:

*“la regulación legal del derecho de huelga en nuestro país está contenida en el mencionado Real DecretoLey, en cuanto no sea contrario a la Constitución y en tanto no se dicte nueva regulación por medio de Ley Orgánica.”*²⁸

En aquest sentit, fins que aquesta Llei Orgànica no s'aprovi, el marc regulador del dret a la vaga es constitueix pel text post-franquista del RDLRT 17/1977, -filtrat parcialment per la STC 11/1981,- i per l'abundant jurisprudència constitucional, així com per una regulació judicial fruit de la recepció del dret a la vaga en els Tribunals Ordinaris i en la doctrina legal del Tribunal Suprem.

---

²⁷ STC 332/1994, de 19 de desembre, FJ. 3.

²⁸ STC 11/1981, de 8 d'abril, FJ. 5.

Així doncs, la Constitució i el text preconstitucional responen a perspectives diverses, sovint contradictòries, i únicament compatibilitzades per la jurisprudència constitucional. Cal recordar que mentre la Constitució inaugura un sistema de vaga-dret, el RDLRT configurava un model de vaga-llibertat en concordança amb una àmplia intervenció administrativa en l'àmbit de les relacions col·lectives²⁹, model només parcialment depurat -com s'ha exposat- per la tasca del Tribunal Constitucional.

De tot això es pot constatar que, parafrasejant a Baylos Grau, el dret a la vaga a l'Estat espanyol apareix com una clara *“anomalia jurídica”*, però també *“històrica i política”*.³⁰

Com s'ha pogut comprovar, el quadre normatiu es caracteritza per una patent absència d'homogeneïtat, i ha conduït a una judicialització del dret a la vaga, fins i tot a certa litigiositat³¹. La solució per aquesta situació *anòmala* i provisional és la regulació legal del dret a la vaga, fins i tot reclamada pel propi TC, que afirma que la mancança d'aquesta regulació

“origina conflictividad innecesaria en relación con la fijación de los servicios esenciales y una puesta en peligro tanto de la garantía de mantenimiento de los servicios esenciales como del ejercicio legítimo del derecho de huelga”,³²

2.3. El dret a la vaga i les seves funcions

Pel que fa a la funció de la vaga -en la línia que s'ha exposat a la introducció- la vaga és una de les eines principals per lluitar contra el canvi de paradigma que estan patint les relacions laborals. Entesa com a legítima expressió del dret de

---

²⁹ En aquest sentit s'expressa el preàmbul del Reial-Decret Llei 17/1977, de 4 de març: *“la regulación de las relaciones de trabajo en nuestro Derecho vigente responde a una concepción política intervencionista”*.

³⁰ BAYLOS GRAU, A., (2003) “El derecho de huelga”, a AA.VV., El modelo social..., op. cit., pàg. 588.

³¹ Tal com expressa, BAYLOS GRAU, A. (1992) “Diez años de jurisprudencia constitucional: el derecho de huelga” (Pàg. 293-320). AA.VV. (coord.: ALARCÓN CARACUEL, M. R.), *Constitución y Derecho del trabajo: 1981-1991: (análisis de diez años de jurisprudencia constitucional)*. Madrid: Marcial Pons, pàg. 296.

³² STC 123/1990, de 2 de juliol, FJ.4.

protesta i com a exteriorització d'un conflicte laboral, la vaga és la cessació col·lectiva del treball amb l'objectiu de defensar els interessos i els drets de les treballadores i treballadors. Aquesta cessació del treball *“es susceptible de provocar la interrupción de la actividad de producción y distribución de bienes y servicios si las características de la huelga y su seguimiento así lo determinan”*.³³ Parafrasejant Sagardoy Bengoechea *“desde que ha habido trabajo ha habido huelga.”*³⁴

La vaga com a dret es configura com una facultat de *“incumplir transitoriamente el contrato de trabajo.”*³⁵ Per aquest motiu la vaga no extingeix, ni permet a l'empresari extingir, el contracte per incompliment del treballador, ni permet sanció alguna (art. 6.1 DLRT). El contracte queda en suspens (art. 6 DLRT; art. 45.1 l) LET).

El dret de vaga es connecta a la clàusula de l'Estat social de l'article 1.1 CE i al reconeixement del principi d'igualtat substancial proclamat a l'article 9.2 CE. Així, ens indica el TC que la vaga constitueix un instrument de pressió en defensa de *“los intereses de grupos y estratos de la población socialmente dependiente.”*³⁶

Des d'una perspectiva constitucional, la vaga serveix, en el cas més típic, com a instrument de pressió atribuït unilateralment als treballadors i treballadores per aconseguir influència en les negociacions amb els ocupadors o empresaris en situació de conflicte laboral. La vaga desenvolupa, doncs, primordialment una funció d'impuls al procés de la negociació col·lectiva³⁷. Tanmateix, la vaga pot justificar-se com a “instrument de protesta o demostració”, és a dir, tenint com a funció la mera demostració de suport dels membres d'un grup professional a determinades reivindicacions a mitjà o llarg termini, o a determinats objectius la

---

³³ STC 191/2006, de 19 de juny, FJ.9.

³⁴ SAGARDOY BENGOCHEA, J.A. (1992) “Los modelos jurídicos de regulación del derecho de huelga: el modelo vigente en España y su comparación con el de los restantes países de la Comunidad Europea”, en AA VV., *Estudios sobre la huelga*. Madrid: ACARL, pàg.19.

³⁵ STC 11/1981, FJ. 10

³⁶ STC 11/81, FJ. 9.

³⁷ STC 11/1981, FJ. 16.

consecució dels quals no s'exigeix de manera immediata. En aquest sentit, enfront de la configuració del dret a la vaga que s'estableix en el RDLRT com a “vaga contractual”, funcional al procés de negociació col·lectiva, el TC afirma una visió àmplia a partir de la interpretació que fa de l'article 11 RDLRT (vagues il·legals), considerant que l'article 28.2 CE dóna cobertura no només a les "vagues contractuales", sinó també a les "vagues econòmiques" i "polítiques"³⁸.

Així doncs, tot i que normalment s'emptra com a mitjà per exercir pressió en les negociacions amb l'ocupador, per obtenir una millora en les condicions laborals, ja que la vaga consisteix en modificar la normalitat productiva a partir del rebuig del treball com a instrument de dominació exercit, generalment, per un poder privat sobre les persones; també s'utilitza, ocasionalment, amb finalitats polítiques, per exemple per fer pressió contra decisions -que afecten a drets econòmics, socials o culturals- pressos pel Govern.

“La huelga se muestra como la ruptura de las reglas de juego, un suceso contrario al orden de las cosas que debe ser limitado y restringido en sus efectos, un acontecimiento político que interrumpe -pretendiendo alterarla- la relación laboral que fundamenta la organización de la producción de bienes y servicios y que por tanto se sitúa fuera y proviene del exterior de la ordenación del sistema de trabajo dirigido y controlado por el empresario.”³⁹

La vaga, històricament, ha desenvolupat un important paper com a instrument d'equilibri, o de reequilibri, entre posicions empresarials i obreres. Permet superar la desigualtat econòmica, i de relacions de poder, existent entre tots dos col·lectius. I, té la pretensió de compensar les febleses del col·lectiu d'assalariats en l'àmbit del contracte de treball i, de manera més àmplia, en el de les relacions professionals i socials. En paraules del propi TC:

---

³⁸ STC 11/1981, FJ.14 i 21.

³⁹ Baylos Grau A. (5/02/2014): “Huelga y servicios esenciales. Debates sobre la Huelga IV”. Vist a “Según Antonio Baylos...”. <<http://baylos.blogspot.com.es/2014/02/huelga-y-servicios-esenciales-debates.html>> [última consulta: 25/04/2015.]

*“la huelga es un «contrapeso», que tiene por objeto permitir que las personas en estado de dependencia salarial establezcan una nueva relación de fuerzas en un sentido más favorable para ellas. Tiende a restablecer el equilibrio entre partes de fuerza económica desigual”*⁴⁰

En definitiva, la vaga és un mitjà de participació democràtica i d'autotutela de la situació subalterna dels treballadors i treballadores.

3. Limitacions en l'exercici del dret a la vaga

*“La construcción normativa, jurisprudencial y doctrinal de los límites del derecho de huelga, así como su aplicación práctica, no siempre justificada, son la moderna expresión de la histórica desconfianza que preside la relación entre la huelga y el Derecho. Límites excesivos e inmotivados que provocan, las más de las veces, un ejercicio de la huelga al margen del Derecho”*⁴¹

La CE de 1978 atorga a la vaga la posició de dret fonamental. Aquesta qualificació jurídica és el resultat de l'aplicació de la perspectiva jurídica vaga-dret. Tanmateix, com s'ha exposat, no sempre ha tingut aquest reconeixement i protecció. Sinó que, si es ressegueix la seva evolució històrica es pot constatar que ha estat sempre marcada per una certa desconfiança per part del el poder polític i el Dret. L'extrem d'aquest tractament recelós, va arribar a la repressió -i conseqüent prohibició- del dret a la vaga, en alguns moments històrics. Aquesta consideració de desconfiança es reflecteix a les diferents perspectives jurídiques, que s'han introduït, determinant la qualificació de la vaga com a delictes, com a incompliment contractual i com a dret subjectiu fortament limitat

Com s'ha exposat de manera reiterada, el dret a la vaga, és un dret fonamental, l'exercici del qual ha de ser efectivament reconegut i protegit. Tanmateix, com a tot dret subjectiu, no és un dret absolut, ni il·limitat. En aquest sentit, el seu exercici ha de conviure amb l'efectivitat de la resta de drets fonamentals, que es

---

⁴⁰ STC 11/1981, FJ 22

⁴¹ VIVERO SERRANO, J. B. (2002) La huelga en los servicios esenciales. Valladolid: Lex Nova, pàg. 30.

tradueix en la imposició de límits. Limitacions que venen configurades constitucionalment, i que han estat repensades per la doctrina i la jurisprudència. Però també, limitacions legals, administratives i polítiques, que tenen la pretensió de desenvolupar el mandat constitucional, i fins i tot, preceptes penals o administratius que també delimiten, i restringeixen, el dret en qüestió.

Cal matisar que, l'establiment d'aquests límits ha de ser també restrictiu ja que, en cas contrari, una limitació excessiva pot produir la inutilitat dels drets democràtics fonamentals. Tal com exposa Baylos Grau:

“Si el derecho de huelga no sirve, no es eficaz como medio de participación democrática y de autotutela de la situación subalterna de los trabajadores, los derechos del trabajo no se aplican porque no hay la capacidad de presión o de respuesta que se prevé institucionalmente como condición de funcionamiento de un sistema de derechos.”⁴²

En aquest sentit, el TC ha defensat en nombroses sentències que els límits als drets fonamentals s'han d'interpretar amb criteris restrictius i en el sentit més favorable a l'eficàcia i essència d'aquests drets. Tal i com exposa Eduardo Rojo, en la imposició dels límits en l'exercici del Dret a la vaga *“Será necesario recordar, mientras no cambie, la jurisprudencia del Tribunal Constitucional sobre la protección reforzada de tales derechos, y la “limitación limitada”*.⁴³ És a dir, valgui la redundància, s'han de limitar els límits, establir els requisits que ineludiblement han de complir les limitacions dels drets fonamentals, per tal que, com en el cas que ens ocupa, l'exercici de la vaga no quedi al marge del Dret.

Aquesta consideració és important ja que, el dret fonamental a la vaga és un dret incòmode per als corrents ideològics i polítics conservadors -com l'actual govern del PP-, que poden tenir la temptació, trobant-se en l'exercici del poder, de

---

⁴² BAYLOS GRAU, A. (30/01/2014) “Debate sobre la Huelga I”. Vist a “Según Antonio Baylos...”: http://baylos.blogspot.com.es/2014_01_01_archive.html [última consulta, 5/05/2015.]

⁴³ ROJO TORRECILLA, E. “Una breve nota sobre el impacto de la futura Ley orgánica de protección de la seguridad ciudadana en el ejercicio del derecho fundamental de huelga”. Vist a: <http://www.eduardorojotorrecilla.es/2014/12/una-breve-nota-sobre-el-impacto-de-la.html> [última consulta, 5/05/2015.]

limitar-lo fins a convertir-lo en inofensiu. En aquest sentit la “*limitació limitada*” actua de barrera.

El TC ha exposat aquesta relació entre els drets fonamentals i els seus límits, en els següents termes:

*“Se produce, en definitiva, un régimen de concurrencia normativa, no de exclusión, de tal modo que tanto las normas que regulan el derecho fundamental como las que establecen límites a su ejercicio vienen a ser igualmente vinculantes y actúan recíprocamente. Como resultado de esta interacción la fuerza expansiva de todo derecho fundamental restringe, por su parte, el alcance de las normas limitadoras que actúan sobre el mismo, de ahí la exigencia de que los límites de los derechos fundamentales hayan de ser interpretados con criterios restrictivos y en el sentido más favorable a la eficacia y a la esencia de tales derechos”*⁴⁴

Aquesta és una qüestió encara en procés d'elaboració doctrinal i jurisprudencial. Tanmateix, poden citar-se els següents límits dels límits dels drets fonamentals: la reserva de llei, la justificació constitucional i la motivació de la limitació, la proporcionalitat, el respecte del contingut essencial i, finalment, l'accentuació de la interpretació restrictiva dels límits articulats a través de conceptes jurídics indeterminats.⁴⁵

Tenint en compte aquestes consideracions, en relació a l'establiment dels límits al dret a la vaga, el mecanisme legal que va resultar convalidat en el mandat constitucional, permet al poder públic no només declarar l'essencialitat d'un servei, sinó també fixar, en concret, el mínim d'activitat que s'estima compatible amb la conciliació entre el dret a la vaga i altres drets fonamentals de la ciutadania que poden resultar lesionats o obstaculitzats per la mesura de pressió. El TC s'ha pronunciat en aquest sentit interpretant que

---

⁴⁴ STC 159/86, F. J. 6. En aquest sentit, cal veure també, entre d'altres sentències, la STC 254/88, FJ. 3.

⁴⁵ Enumeració de FERNÁNDEZ SEGADO, F. (1993) “La teoría jurídica de los derechos fundamentales en la doctrina del Tribunal Constitucional”, *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 39. Pàg. 240 i ss.

*“En la medida en que la destinataria y acreedora de tales servicios es la comunidad entera y los servicios son al mismo tiempo esenciales para ella, la huelga no puede imponer el sacrificio de los intereses de los destinatarios de los servicios esenciales. El derecho de la comunidad a estas prestaciones vitales es prioritario respecto del derecho a la huelga. El límite de este último derecho tiene plena justificación y por el hecho de establecerse tal límite no se viola el contenido esencial del derecho.”*⁴⁶

El problema sorgeix amb la interpretació constitucional elàstica de la noció d'essencialitat i el correlatiu pes específic del control jurisdiccional de l'acció del poder públic. Per solucionar aquests problemes, es considera urgent una revisió interpretativa del dret a la vaga conforme al model constitucional.

Cal tenir en compte un problema específic a l'hora d'abordar l'assumpte: La confusió amb què s'utilitza la terminologia. En primer lloc, serveis essencials són aquelles les prestacions les quals resulten vitals per als usuaris. L'essencialitat d'un servei, per tant, es valora, no s'imposa. En segon lloc, qualificat un servei com a essencial, una de les possibles tècniques de garantia de manteniment, de part de la seva activitat, són els serveis mínims (art. 10.2 del DLRT, en relació amb l'art. 28.2 de la CE).

La regulació concreta de la vaga en els serveis essencials per a la comunitat es troba a l'art. 10 del RDLRT 17/1977, que articula a favor de l'autoritat governativa la facultat d'imposar la realització de serveis mínims als treballadors vaguistes, quan la vaga afecti a serveis essencials per a la comunitat.

3.1. Limitació constitucional: la vaga en els serveis essencials per a la comunitat.

Els serveis essencials per a la comunitat són l'àmbit en el qual l'exercici del dret a la vaga troba un límit “extern”⁴⁷ expressament fixat a la norma constitucional

---

⁴⁶ STC 11/1981, de 8 d'abril, FJ. 18.

⁴⁷ Tradicionalment els límits del dret de vaga s'han classificat en interns i externs. Els límits interns, són els “límits derivats de la noció mateixa de vaga i dels principis informadors, conforme a la seva pròpia naturalesa” (DURAN LOPEZ, F. (1975) *Derecho de huelga y legalización del conflicto de clases*. Universidad de Sevilla: Sevilla, pàg.42). Per contra, els límits externs són els que deriven de la protecció de béns jurídics perjudicats per l'exercici del dret a la vaga, que

(art.28.2 CE). En conseqüència, determinen una regulació específica de caràcter restrictiu, ja que, com ha dit el TC, el dret dels treballadors i treballadores a defensar els seus interessos mitjançant la vaga “cedeix” quan ocasionin o puguin ocasionar un *“mal más grave que el que los huelguistas experimentarían si su reivindicación o pretensión no tuviera éxito”*.⁴⁸ En aquest sentit, es podran adoptar les mesures de garantia necessàries

*“cuando la huelga afecta a servicios esenciales de reconocida e inaplazable necesidad o a servicios esenciales para la comunidad, pero no, como es obvio, cuando se trata de servicios públicos, que no reúnen las circunstancias anteriormente señaladas”*⁴⁹

Com es pot deduir, es tracta d'un tema polèmic, perquè la legislació intenta evitar greus perjudicis a l'economia nacional o als usuaris de serveis públics essencials per a la comunitat; però ha de respectar també el contingut mínim del dret a la vaga. En aquest sentit, a les vagues que es produeixin en serveis essencials de la comunitat ha d'existir una raonable proporció entre els sacrificis que s'imposin als vaguistes i els que pateixin els usuaris d'aquells⁵⁰. Els serveis considerats

---

s'estimen mereixedors de tutela. Segons aquesta distinció no hi ha el menor dubte que el manteniment dels serveis essencials ha de situar-se en el camp dels límits externs.

⁴⁸ STC 11/1981, de 8 d'abril (FJ.18): “[...]el derecho de los trabajadores de defender sus intereses mediante la utilización de un instrumento de presión en el proceso de producción de bienes o servicios, cede cuando con ello se ocasiona o se puede ocasionar un mal más grave que el que los huelguistas experimentarían si su reivindicación o pretensión no tuviera éxito. Es claro que ocurre así cuando se impide o se obstaculiza gravemente el funcionamiento de lo que la Constitución llama «servicios esenciales de la comunidad». En la medida en que la destinataria y acreedora de tales servicios es la comunidad entera y los servicios son al mismo tiempo esenciales para ella, la huelga no puede imponer el sacrificio de los intereses de los destinatarios de los servicios esenciales. El derecho de la comunidad a estas prestaciones vitales es prioritario respecto del derecho a la huelga. El límite de este último derecho tiene plena justificación y por el hecho de establecerse tal límite no se viola el contenido esencial del derecho.”

⁴⁹ STC 26/1981, de 17 de juliol, FJ. 8.

⁵⁰ STC 26/1981, de 17 de juliol, FJ 15.

essencials per a la comunitat no han estat enumerats⁵¹ ni en la Constitució ni en cap llistat legal, la qual cosa no ha impedit que el legislador hagi qualificat com a públics essencials, per exemple, el servei de radiodifusió i televisió⁵², i el sector elèctric⁵³. De la mateixa manera, el Govern ha elaborat diversos Reials decrets pels quals s'estableixen regles generals per preservar els serveis essencials en cas de vaga.

Noció d'essencialitat del servei

Davant la manca de desenvolupament legislatiu de les previsions constitucionals, ha estat la doctrina del TC i la jurisprudència del TS les qui, amb el temps, han anat perfilant la concepció -àmplia i flexible- del concepte constitucional de “serveis essencials”. Així, el TC estableix que la noció d'essencialitat d'un servei es refereix a la seva aptitud instrumental de ser condició material per a l'exercici i gaudi per part dels ciutadans i ciutadanes dels drets fonamentals, de les llibertats públiques i dels béns constitucionalment protegits⁵⁴. Concretament el TC interpreta que

“[...]la noción de servicio esencial de la comunidad hace referencia a la naturaleza de los intereses a cuya satisfacción la prestación se endereza, entendiendo por tales los derechos fundamentales, las libertades públicas y los bienes constitucionalmente protegidos, con la consecuencia de que a priori ningún tipo de actividad productiva puede ser considerado en sí mismo como esencial. Sólo lo será en aquellos casos en que la satisfacción de los mencionados intereses afectados exija el mantenimiento del servicio, y en la medida y con la intensidad en que efectivamente lo exija, puesto que los servicios esenciales no son dañados o puestos en peligro por cualquier

---

⁵¹ Com assenyalen les SSTC 51/1986, de 24 d'abril, FJ 2, 43/1990, de 15 de març, FJ 5, i 8/1992, de 16 de gener, FJ 2, a priori, no existeix cap tipus d'activitat productiva que, en si mateixa, pugui ser considerada com a essencial.

⁵² Llei 4/1980, de 10 de gener, per la qual s'aprova l'Estatut de radiodifusió i televisió.

⁵³ Llei 54/1997, de 27 de novembre, de regulació del sector elèctric.

⁵⁴ En aquest sentit, veure: SSTC 11/1981, de 8 d'abril; 26/1981, de 17 de juliol; 33/1981, de 5 de novembre; 51/86, de 24 d'abril; 53/86, de 5 de maig; 27/89, de 3 de febrer; 43/90, de 15 de març; 122/90, de 2 de juliol; 123/90, de 2 de juliol i 8/92, de 16 de gener, entre altres.

situación de huelga, siendo necesario en cada caso examinar las circunstancias concurrentes en la misma”,⁵⁵

El fet de ser un concepte jurídic indeterminat admet per al TC diverses possibilitats de delimitació tècnica, ja sigui a través d'una clàusula general d'essencialitat, o bé mitjançant una tècnica enumerativa dels serveis essencials.

A la pràctica, el que succeeix és que, aquesta falta de concreció en la definició dels serveis essencials ha fet que el TC hagi d'interpretar a cada moment el que s'entén per “serveis essencials”. En aquest sentit, el TC va optar per establir una “*clàusula general d'essencialitat*”⁵⁶, la qual cosa ha permès a l'autoritat governativa un ampli marge d'actuació a l'hora qualificar els serveis essencials i determinar els serveis mínims en cada supòsit de vaga. En tractar-se d'un concepte bastant ampli i, fins i tot, abstracte, de tal manera que s'ha arribat a la, cada vegada més àmplia, conceptualització del terme serveis essencials, la qual cosa ha estat criticada per restringir cada vegada més l'exercici del dret a la vaga.

Aquesta delimitació extensiva dels interessos essencials hauria de ser substituïda per una fórmula més restringida circumscrita a determinats drets i llibertats constitucionalment protegits, la qual cosa permetria evitar problemes d'inseguretat jurídica.

En un intent de concreció dels interessos essencials que han de ser protegits davant una situació de vaga, es tractaria bàsicament dels drets fonamentals i de les llibertats públiques en atenció a la Secció 1ª del Capítol II del Títol I de la Constitució. En conseqüència, l'essencialitat del servei, manteniment del qual ha de ser necessàriament garantit ex art.28.2CE, ha de ser concretada en termes objectius, connectant-la, per una banda, amb els drets fonamentals de rang anàleg, i per l'altra, s'haurà de precisar la concreta eficàcia limitadora del dret a la vaga

---

⁵⁵ STC 8/1992, de 16 de gener, FJ. 2 a).

⁵⁶ BAYLOS GRAU, A., (1993) “Procedimiento de fijación de los servicios esenciales”. AA.VV: *El nuevo régimen jurídico de la huelga y de cierre patronal*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial, pàg. 88.

mitjançant la tècnica de ponderació entre interessos i circumstàncies concurrents a cada cas.

L'específica regulació jurídica de la vaga en els serveis essencials és un producte del sistema vaga-dret. Tanmateix, s'ha convertit en la principal limitació del dret subjectiu de vaga. És important, però, que les garanties de manteniment del servei essencial no puguin conduir a la supressió del dret a la vaga dels treballadors i treballadores. La Constitució parteix d'aquesta premissa fonamental indicant l'obligat respecte al contingut essencial del dret a la vaga (art. 53.1 CE). En aquest sentit, s'ha pronunciat el TC, a les SSTC 53/1986, 27/1989, FJ.1 i 43/1990, FJ.5.

3.2. Limitacions legals

3.2.1. Determinació dels serveis mínims

Entre les possibles “*garantías precisas para asegurar el mantenimiento de los servicios esenciales de la comunidad*”⁵⁷ (entre les quals es podria imaginar, per exemple, l'arbitratge o la militarització del servei, etc.), a Espanya ha prevalgut en les últimes dècades la designació de serveis mínims. Aquesta situació ha provocat que es tendeixi a considerar que la tècnica de protecció dels serveis essencials és la de l'establiment de serveis mínims quan es convoquin vagues en empreses prestadores de serveis essencials.

Els serveis mínims poden definir-se com aquella parcel·la d'activitat que ha de prosseguir durant la vaga per a preservar els drets fonamental, les llibertats públiques i els béns constitucionalment protegits titularitat dels subjectes afectats.

La titularitat de l'establiment dels serveis mínims al sistema legal vigent està atribuïda a l'autoritat governativa. En el model legal vigent, que el TC va convalidar, s'estableix que l'adopció de les mesures necessàries per assegurar el manteniment dels serveis essencials per a la comunitat correspon a l'autoritat governativa, definida, segons el TC, com “*los órganos del Estado que ejercen directamente o por delegación, las potestades del gobierno*”⁵⁸. D'aquesta manera,

---

⁵⁷ Article 28.2 de la Constitució espanyola de 1978.

⁵⁸ STC 26/1981, de 17 de juliol.

la fixació de serveis mínims és una de les més flagrants manifestacions de l'intervencionisme estatal en el desenvolupament de les relacions laborals.

Així doncs, com s'ha exposat, l'autoritat governativa és la competent per designar els serveis mínims (art. 10.2 RDLRT 17/1977⁵⁹), bé el Govern, bé l'òrgan de govern autonòmic o municipal amb competències sobre els serveis afectats, o aquelles altres autoritats en què aquests deleguin o que ostentin la seva delegació general. L'actuació de l'autoritat governativa es pot desenvolupar en dues fases articulades o simultànies. En el primer cas, l'autoritat pública duu a terme en primer lloc la declaració del caràcter essencial d'un determinat sector, servei o empresa i, en una segona fase, estableix quins han de ser els mínims d'activitat que hauran de mantenir-se en funció de les característiques i circumstàncies concretes d'una específica convocatòria de vaga. La primera fase (la declaració d'essencialitat) sol realitzar-se a través d'un Decret amb vigència indefinida i la segona mitjançant una norma de rang inferior, una Ordre Ministerial. En el segon cas, l'autoritat governativa procedeix a dictar un Decret de Serveis Mínims en el qual, simultàniament, declara l'essencialitat del servei i imposa uns determinats serveis mínims⁶⁰.

“La atribución a la autoridad gubernativa no sólo de la fijación de los mínimos de actividad que deban mantenerse sino también de la declaración de esencialidad del servicio, ha dado lugar, como se ha denunciado reiteradamente, a una extensión

---

⁵⁹ Article 10.2 RDLRT 17/1977: “Cuando la huelga se declare en empresas encargadas de la prestación de cualquier género de servicios públicos o de reconocida e inaplazable necesidad y concurran circunstancias de especial gravedad, la autoridad gubernativa podrá acordar las medidas necesarias para asegurar el funcionamiento de los servicios. El Gobierno, así mismo, podrá adoptar a tales fines las medidas de intervención adecuadas”.

⁶⁰ Veure, per exemple, els Decrets de serveis mínims dictats amb motiu de les vagues convocades a RTVE: RD 392/2006, de 31 de març [http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2006-5880&lang=fr] i RD 130/2010, de 12 de febrer, pel qual s'establien les normes per a garantir el funcionament dels serveis mínims essencials a la RTVE, S.A., i a les societats mercantils estatals TVE, RNE. [<http://www.boe.es/boe/dias/2010/02/13/pdfs/BOE-A-2010-2329.pdf>]

injustificada de los ámbitos en los que pueden imponerse restricciones al ejercicio del derecho de huelga.”⁶¹

Així doncs, com a tècnica de garantia per assegurar el manteniment dels serveis essencials, els serveis mínims suposen una restricció a l'exercici del dret a la vaga⁶² en la mesura en que, per una banda, des de la perspectiva individual, priva del seu dret a la vaga els treballadors i treballadores designats/des per a prestar aquests serveis essencials i, per altra banda, des de la perspectiva col·lectiva, debilita el desenvolupament col·lectiu de la vaga, tant per la pressió que aquesta pugui exercir com pel nombre de treballadors i treballadores que puguin adherir-se. En aquest sentit, si s'imposen uns serveis mínims poc raonables, el resultat es pot traduir en un menor nombre de treballadors/es que concorren a la vaga, pel que resultaria minvada la capacitat de pressió de la protesta.

Pel que fa a la naturalesa jurídica de l'acte de fixació de serveis mínims, procedeix assenyalar que es tracta d'una activitat administrativa determinant de la limitació del dret fonamental de vaga⁶³, activitat lògicament subjecta a Dret i al compliment de certes condicions o garanties elaborades o posades de manifest pel mateix TC, entre les quals cal destacar: la imparcialitat de l'autoritat governativa, el principi de proporcionalitat (i la correlativa salvaguarda del dret a la vaga), així com l'obligatòria motivació suficient de l'acte d'imposició.

Així doncs, el model actual de regulació de la vaga en els serveis essencials de la comunitat, l'article 10.2 RDLRT, depurat per la doctrina del Tribunal Constitucional, determina un actiu intervencionisme de l'autoritat governativa, en tant que li confereix la facultat de declarar quins sectors o empreses tenen el caràcter de serveis essencials, així com la potestat d'establir unilateralment els

---

⁶¹ Cfr. MORENO VIDA, M^a.N. (2014) “La intervención administrativa en las huelgas en servicios esenciales de la comunidad”. *Temas Laborales*, núm. 125, pàg. 269-304.

⁶² BAYLOS GRAU, A. (1988) *Derecho de huelga en los servicios esenciales*. Madrid: Editorial Tecnos, pàg. 167.

⁶³ TORRENTE GARI, S. (1996) *El ejercicio del derecho de huelga y los servicios esenciales*. Barcelona: CEDECS, pàg. 245.

nivells de manteniment del servei durant la vaga. Es tracta doncs, d'una regulació duta a terme pels òrgans que exerceixen responsabilitats de govern, és a dir, una regulació "polític-administrativa". La fixació dels serveis mínims rau en una activitat administrativa sotmesa a un conjunt de garanties o de requisits derivats de la pròpia Constitució i de la jurisprudència del Tribunal Constitucional en la mesura en què suposen una limitació d'un dret fonamental. Entre aquests, destaquen la necessitat de motivació de l'acte, el compliment de certs requisits que han de presidir l'exteriorització de l'acte administratiu corresponent i el deure de l'autoritat governativa de potenciar procediments de composició pacífica dels conflictes col·lectius, en concordança amb la doctrina del Comitè de Llibertat Sindical de la OIT.

La doctrina dels òrgans de control de normes de l' OIT reconeix l'existència de diversos tipus de serveis mínims. A través dels seus pronunciaments, és possible distingir entre serveis mínims: a) de seguretat, b) de manteniment i c) de funcionament. Conforme a aquesta doctrina, cal denominar "servei mínim de seguretat", al que es trobi destinat a garantir la seguretat de les persones, i "servei mínim de manteniment", a aquell la prestació del qual té per objecte la preservació de la seguretat de les instal·lacions. El servei mínim que té per objecte la satisfacció de les necessitats de la població, és el denominat "servei mínim de funcionament". Quan la normativa enuncia els serveis mínims sense establir especificacions, ha d'interpretar-se que es refereix als de funcionament.

Per altra banda, l'art. 6.7 del Reial decret-Llei 17/1977 assenyala que el comitè de vaga haurà de garantir, durant la mateixa, la protecció dels serveis necessaris per a la seguretat de les persones i de les coses, manteniment de locals, maquinària, instal·lacions, matèries primeres i qualsevol altra atenció que fos precisa per a la ulterior continuïtat de les tasques de l'empresa. El referit article, a més, té afegit un paràgraf que va ser declarat inconstitucional per la STC 11/1981, de 8 d'abril, que diu "*Corresponde al empresario la designación de los trabajadores que deban efectuar dichos servicios*", i ho fa inconstitucional el fet, segons la sentència citada, que correspongui exclusivament a l'empresari la facultat per

designar els treballadors i treballadores afectes als serveis mínims⁶⁴. Per tant, l'adopció de mesures d'aquest tipus no competeix exclusivament a l'empresari sinó que, entre aquest i el comitè de vaga hauran d'acordar quins serveis mínims s'hauran d'establir i el nombre de treballadors/es que hauran de realitzar-los (STS 12 de desembre de 2005, FJ. 3). No obstant, en el supòsit de no arribar a un acord per a la determinació dels serveis de “seguretat i manteniment”, l'empresari respectant el principi de proporcionalitat podrà fer-ho unilateralment, sense perjudici d'ulterior revisió judicial (STS. 29 de novembre de 1993, RJ. 9084 i 31 de març de 2000, RJ. 7403, FJ. 5). En aquest cas, l'empresari designarà nominativament els treballadors/es afectats/des pel servei (STC 80/2005, de 4 d'abril, Rec. Ampara 979/2003) i la mateixa sentència aclareix que aquests serveis mínims han de ser interpretats d'una forma restrictiva, ja que no cal incloure en els serveis mínims llocs de treball que no siguin absolutament imprescindibles “*para la ulterior reanudación de las tareas de la empresa*”, o “*para la seguridad de las personas o las cosas*”, “*el material, maquinaria, instalaciones o materias primeras*”.

Com s'ha exposat, els serveis mínims, s'han d'entendre com l'instrument que impedeix que la vaga sigui total, de manera que s'assegura la continuïtat, encara que mínima, del servei. És a dir, la “*prestación de los trabajos necesarios para la cobertura mínima de los derechos, libertades o bienes que el propio servicio satisface, pero sin alcanzar el nivel de rendimiento habitual*” (STC 53/1986, de 5 de maig; i més recentment, STC 183/2006, de 19 de juny). D'aquesta manera, l'adopció dels serveis mínims ha d'estar adaptada a cada vaga en concret, és a dir, ha d'estar “*en relación directa con el interés de la comunidad, que debe ser perturbado por la huelga sólo hasta los extremos razonables*” (SSTC 51/1986, de 24 d'abril i 53/1986, de 5 de maig).

En aquesta línia, -relacionat amb l'esquirolatge tecnològic, que abordarem en el següent apartat-, són especialment rellevants els pronunciaments del TC a les SSTC 183/2006, 184/2006, 191/2006 i 193/2006, de 19 de juny, en relació als

---

⁶⁴ En aquest sentit també, STC 27/1989 de 3 de febrer.

serveis mínims decretats per l'ens públic RTVE i per Gestevisión Telecinco i Sogecable durant la vaga general de 2002, que imposaven el manteniment de la totalitat dels informatius i admetien l'emissió gravada de la resta de la programació. En aquest cas, de manera novedosa i significativa el TC considera que

*“la oportunidad del ejercicio del derecho a comunicar y recibir información durante la jornada de huelga respecto a una programación previamente grabada de posible contenido o interés informativo supone una restricción del derecho de huelga que, por la propia característica de la información que se quiere emitir, no encuentra justificación en la preservación del derecho a comunicar y recibir información”.*⁶⁵

El TC no considera justificada ni proporcionada la restricció del dret a la vaga a través dels serveis mínims fixats, atenent a l'extensió i durada de la vaga convocada, i senyala que l'efectivitat del dret a la vaga

*“demanda, no ya del empresario, sino de la autoridad gubernativa facultada para el establecimiento de los servicios mínimos, que aquéllos que se impongan no restrinjan de forma injustificada o desproporcionada el ejercicio del derecho, incluida la faceta del mismo dirigida a lograr su proyección exterior.”*⁶⁶

Cal destacar, com a fet significatiu d'aquestes sentències que, el TC considera que a través dels serveis mínims no es pot pretendre atorgar una aparença de normalitat durant la vaga. Si això succeís, l'autoritat governativa estaria abusant de la seva potestat pública en la determinació de serveis mínims, la qual cosa suposaria buidar de contingut el dret a la vaga.

3.2.2. Vulneració del dret a la vaga en l'establiment de serveis mínims: el cas de l'esquirolatge tecnològic.

Un exemple de com es pot vulnerar el dret fonamental a la vaga amb el pretext de l'establiment de serveis mínims, s'obté -com veurem- per la utilització de

---

⁶⁵ STC 191/2006, de 19 de juny de 2006, FJ.7.

⁶⁶ STC 191/2006, de 19 de juny de 2006, FJ.9.

l'esquirolatge, en concret d'aquell que utilitza materials tècnics, de forma automàtica.

El terme “esquirol” fa referència no només a l'obrer que treballa quan hi ha vaga, sinó també al que es presta a realitzar el treball abandonat per un vaguista. A partir d'aquesta segona accepció, s'entén per “esquirolatge” la substitució dels treballadors vaguistes, bé per treballadors no vinculats a l'empresa al temps de ser comunicada la vaga (esquirolatge extern), bé per treballadors de la pròpia empresa, no vaguistes, als quals se'ls modifica les condicions de lloc, temps i/o manera del treball (esquirolatge intern).

Com a conseqüència de la utilització de noves tecnologies per part de l'empresari, la doctrina ha afegit una tercera modalitat d'esquirolatge, denominada “esquirolatge tecnològic”, consistent en la substitució de mitjans humans per mitjans mecànics o automàtics. En efecte, en certs sectors, com els relacionats amb els mitjans de comunicació no escrits, l'alt nivell de tecnificació permet reduir al mínim la necessitat de la mà d'obra en determinats moments del procés productiu, podent fins i tot arribar a suprimir-se íntegrament la participació dels treballadors.

Aquesta pràctica empresarial té especial incidència sobre el dret a la vaga, en la mesura que permet a l'empresari mantenir la seva activitat productiva durant el desenvolupament de la vaga sense necessitat d'utilitzar mà d'obra, sent per tant necessari establir fins quin punt queda limitada la possibilitat d'utilització d'aquests mitjans tecnològics per minimitzar les conseqüències derivades de la vaga.

L'esquirolaje extern es troba expressament prohibit per l'art. 6.5 del Reial decret Llei 17/1977, de 4 de març, sobre relacions de treball, en els següents termes:

“En tanto dure la huelga, el empresario no podrá sustituir a los huelguistas por trabajadores que no estuviesen vinculados a la empresa al tiempo de ser comunicada la misma salvo caso de incumplimiento de las obligaciones contenidas en el apartado número siete de este artículo”.

Amb això es pretén protegir l'eficàcia de l'exercici legítim del dret fonamental de vaga dels treballadors i treballadores, excepte quan s'incompleixi l'obligació de garantir durant la vaga, el que estableix l'article 6.7 del RDLRT 17/1977:

“[...]la prestación de los servicios necesarios para la seguridad de las personas y de las cosas, mantenimiento de los locales, maquinaria, instalaciones, materias primas y cualquier otra atención que fuera precisa para la ulterior reanudación de las tareas de la empresa [...].”

Respecte al denominat “esquirolatge intern”, el Tribunal Constitucional va interpretar en la sentència 123/1992, de 28 de setembre, que la substitució dels treballadors vaguistes per treballadors no vaguistes de l'empresa constituirà “*ejercicio abusivo de un derecho*” quan la mateixa sigui realitzada “*no como medida objetiva necesaria para la buena marcha de la empresa sino para desactivar la presión producida por el paro en el trabajo*”, i la jurisprudència ordinària posterior a la STC 123/1992⁶⁷ ha discorregut per aquest mateix camí.

Finalment, respecte de la utilització de l'esquirolatge tecnològic -mitjans tècnics- per part de l'empresa durant la vaga, i respecte els límits al poder de direcció de l'empresa en la utilització d'aquests mitjans, el Tribunal Suprem i el Tribunal Constitucional no han anat en la mateixa línia, com podrem comprovar.

Aquest problema, ha sorgit principalment entorn els mitjans audiovisuals. No obstant això, a causa de l'avanç de la ciència, aquesta problemàtica podria estendre's cap a un altre tipus de sectors, augmentant-se els supòsits en els quals de forma automatitzada es puguin substituir algunes funcions dels treballadors i treballadores en vaga. Per exemple, aquesta situació es podria donar a la programació mecànica per continuar amb la producció en una cadena de muntatge, o en un comboi de tren o metro que pogués funcionar de forma automàtica, etc. L'escenari, a dia d'avui, es dóna sobretot en el sector de la radiotelevisió, ja que de forma relativament senzilla es pot donar continuïtat a les emissions de programes o de publicitat durant la celebració d'una vaga.

---

⁶⁷ Veure STC 123/1992 FJ.5.

Aquesta forma de procedir pot afectar al propi dret a la vaga, ja que contribueix a la mitigació de l'impacte econòmic i social pretès per l'exercici d'aquesta. L'abordament d'aquesta qüestió ha anat evolucionant i canviant en el si dels òrgans jurisdiccionals.

En un primer moment, el Tribunal Suprem va mantenir la legalitat d'aquesta fórmula en empreses de comunicació audiovisual per atenuar les conseqüències de la vaga mitjançant mitjans tècnics d'ús habitual en l'empresa⁶⁸.

Després el Tribunal Constitucional va canviar aquesta tendència (cas Telecinco), en entendre lesionat el dret de vaga per l'emissió, dins dels horaris habituals de difusió, d'una programació prèviament gravada, ja que el seu efecte pràctic era la no interrupció del servei, privant així de repercussió apreciable a la vaga⁶⁹. Finalment, el Tribunal Suprem va assumir la mateixa posició (cas Telebista) a la STS 9176/2012, de 5 de desembre de 2012. Aquesta assumpció va venir després de què la prèvia STS 5579/2012, d'11 de juny de 2012 mantingués encara la doctrina originària, en admetre l'emissió enllaunada de publicitat ordinària.

Tal i com expressa Eduardo Rojo, les

*“Dos recientes sentencias dictadas por la Sala de lo Social de Tribunal Supremo refuerzan y mucho [...] la protección jurídica de que goza el derecho fundamental de huelga regulado en el artículo 28.2 de la Constitución, en un caso por la adecuación del marco jurídico preconstitucional a los cambios en el mundo laboral y el impacto de la tecnología, y en otra por su adecuada ponderación con el ejercicio de otros derechos fundamentales.”*⁷⁰

---

⁶⁸ En aquest sentit, cal veure: SSTS (Sala de lo Social) 5515/2000, de 4 de juliol del 2000.

⁶⁹ En aquesta línia: STC 183/2006, de 19 de juny

⁷⁰ ROJO TORRECILLA, E. (13/03/2013) “La protección del derecho fundamental de huelga reforzada por el Tribunal Supremo. La prohibición del esquirolaje tecnológico. Notas a la sentencia de 5 de diciembre de 2012”, vist a “El Blog de Eduardo Rojo”: <http://www.eduardorjotorrecilla.es/2013/03/la-proteccion-del-derecho-fundamental.html> > [última consulta, 5/05/2015.]

3.2.3. Atacs al dret a la vaga: normativa penal i Llei de protecció de la seguretat ciutadana.

Seguint en el marc de les limitacions que pateix l'exercici del dret a la vaga trobem com, aquest, està essent amenaçat mitjançant la criminalització o minimitzat a través de potencials canvis normatius.

En un context de profunda crisi, econòmica, social i institucional, de creixent indignació ciutadana, d'injustícies socials i pobresa, en lloc d'enfortir les vies de diàleg, el Govern va imposar al 2012 una reforma laboral que està suposant una enorme reculada en les llibertats sindicals i la negociació col·lectiva, aguditzant la precarització de les condicions de treball, que no ha creat ocupació i que ha propiciat l'increment dels conflictes laborals; ha proposat, també, una reforma del Codi Penal -aprovada ja el passat 30 de març- que tot i que en puritat no està pensada per criminalitzar l'exercici de la vaga, la seva interpretació i aplicació pot arribar a fer-ho, i a debilitar, en general, la llibertat sindical. També, ha estat aprovada una Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana que limita el dret fonamental de manifestació i reunió, relativitzant els principis de legalitat i seguretat jurídica, i afeblint l'Estat de Dret i les llibertats democràtiques.

En aquest sentit, en els últims anys, molts treballadors i treballadores han patit que l'aparell de l'Estat iniciés procediments penals contra ells amb origen en les seves accions derivades de l'exercici del dret a la vaga. Un exemple d'aquesta repressió és el conegut cas dels 8 treballadors d'Airbus⁷¹. Un altre cas il·lustratiu el trobem en la repressió exercida sobre la vaga indefinida dels treballadors i treballadores tècnics de contractes i subcontractes (art.42 ET) de Telefònica-Movistar⁷².

---

⁷¹ Veure: “Los ocho de Airbus: Por la libertad sindical y el derecho de huelga”, *El País*, 11/12/2014. <http://politica.elpais.com/politica/2014/12/10/actualidad/1418226812_967247.html> [última consulta, 5/05/2015]

⁷² “Els set vaguistes de Telefònica-Movistar són alliberats després de ser detinguts acusats de vulnerar el dret al treball”, *La Directa*, 6/05/2015. Vist a: <<https://directa.cat/actualitat/set-vaguistes-de-telefonica-movistar-son-alliberats-despres-de-ser-detinguts-acusats-de>> [última visita 10/05/2015 .]

Al mateix temps, com s'ha apuntat, s'ha aprovat una llei que afecta la principal expressió del dret col·lectiu social. Aquests són els dos àmbits generals en els quals es desenvolupa l'atac al referit dret fonamental.

Normativa penal

L'aplicació de la normativa penal es converteix en un límit -fins i tot en un atac o vulneració del dret a la vaga- en tant que la justícia penal espanyola presenta una escassa sensibilitat a l'hora d'interpretar -com seria la seva obligació- les lleis d'acord amb el sistema vaga-dret que va establir la Constitució espanyola de 1978, així com amb el Dret internacional en relació a la protecció dels drets humans que obliga a Espanya.

La majoria dels procediments judicials contra treballadores s'han desenvolupat en base a l'article 315 CP⁷³, el contingut del qual és hereu directe de la Dictadura, havent estat incorporat amb una lògica molt semblant a la de l'antic article 496 del Codi Penal.⁷⁴

S'observa una interpretació àmplia dels conceptes de coacció i violència pel que fa al precepte 315.3 CP, així com, també, es pot constatar el caràcter polític del tipus penal establint la comparació amb el mateix delictes de coaccions que estableix l'article 172 CP. Les coaccions en general tenen una pena de sis mesos a tres anys; la coacció actuant en grup o coordinadament per iniciar o continuar la vaga, de tres a quatre anys.

---

⁷³ “**Artículo 315 del Código penal: 1.** Serán castigados con las penas de prisión de seis meses a tres años y multa de seis a doce meses los que mediante engaño o abuso de situación de necesidad, impidieren o limitaren el ejercicio de la libertad sindical o el derecho de huelga. **2.** Si las conductas reseñadas en el apartado anterior se llevaren a cabo con fuerza, violencia o intimidación se impondrán las penas superiores en grado.**3.** Las mismas penas del apartado segundo se impondrán a los que, actuando en grupo, o individualmente pero de acuerdo con otros, coaccionen a otras personas a iniciar o continuar una huelga. [A partir de: 1 julio 2015 Artículo 315 redactado por el número ciento sesenta y nueve del artículo único de la L.O. 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la L.O. 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal («B.O.E.» 31 marzo).]”

⁷⁴ Art. 496 del Decret 3096/1973, de 14 de setembre, pel qual es publica el Codi Penal, Text Refós, conforme la Llei 44/1971, de 15 de novembre: “[...]Incurrirán en las penas de arresto mayor en su grado máximo y multa de 100.000 a 1.000.000 de pesetas los que actuando con violencia o intimidación, en grupo, o individualmente pero de acuerdo con otros, obliguen a otras personas a iniciar o continuar una huelga, paro o cierre empresarial.[...]”

Amb la promulgació del Codi Penal de 1995, el primer de la Democràcia, sorgeix el problema de mantenir-hi el delictes de coaccions agreujades durant la vaga en els mateixos termes que va ser imposat al 1976. Aquest tema és problemàtic en el sentit que des del 1995 la Fiscalia acusa i els jutges instrueixen causes imputant a treballadors i treballadores per participar en piquets de vaga. Primerament es fa de manera excepcional, i a poc a poc s'ha anat normalitzant aquesta acció repressiva. Que a la fi de juny del 2014 hi hagi més de 260 persones imputades⁷⁵ per aquest delictes i que les peticions del fiscal acostumin a centrar-se en els tres anys de presó fa reflexionar al voltant de la importància d'aquest tractament repressiu.

En aquest sentit, parafrasejant Preciado Domenech,

*“La coacción a la huelga debería desaparecer como delito específico, por manifiestamente desproporcionado y porque las coacciones ya están suficientemente castigadas por otros preceptos (art.172 CP y art.620.2 CP), de lo contrario el CP está disuadiendo del ejercicio de derechos fundamentales como el de huelga, algo inaceptable en un Derecho penal democrático.”*⁷⁶

Des del punt de vista de l'anàlisi jurídic, el problema rau en què els fiscals i jutges possiblement mantenen un enfocament erroni sobre el tema, en el moment que actuen com si el precepte penal fos una norma reguladora del dret a la vaga, i construeixen el contingut i els límits del dret des del codi penal. De fet, s'hauria de fer al revés. Partir del reconeixement constitucional del dret de vaga, que implica com a contingut essencial del mateix, les facultats d'informació, difusió i extensió del conflicte. La tensió col·lectiva, les situacions d'enfrontament i de crispació davant la ruptura de la solidaritat que manté la vaga, la ruptura de la normalitat i la producció d'incidents o deterioraments menors en els béns de l'empresa, o de greuges i insults als no vaguistes, integra la fisonomia del conflicte, que pot

---

⁷⁵ “Más de 260 trabajadores han sido imputados por ejercer el derecho de huelga”, *Nuevatribuna.es*, 26/06/2014: <<http://www.nuevatribuna.es/articulo/economia-social/mas-260-trabajadores-han-sido-imputados-ejercer-derecho-huelga/20140626164355104677.html>> [última consulta 10/05/2015.]

⁷⁶ PRECIADO DOMENECH, C. H. (2014) *Represión penal y derecho de huelga. La vuelta a la España del siglo XIX*. Madrid: Fundación 1º De Mayo, pàg.4. Vist a: <<http://www.nuevatribuna.es/media/nuevatribuna/files/2014/07/22/informe100.pdf>> [última consulta 10/05/2015.]

expressar-se en una situació de tensió i de pressió cap a la consecució dels objectius de la vaga.

Una societat democràtica sap que el perfil concret en què es manifesta el conflicte en un moment determinat pot ser dur perquè expressa un acte d'insubordinació col·lectiva que requereix una àmplia participació i que per tant és hostil amb qui exerceix l'esquirolatge, ja que és un acte d'oposició a l'exercici del dret a la vaga, de negació de la seva eficàcia.

D'aquesta manera, excepte actuacions exorbitants i violentes, els episodis de tensió i de confrontació personal en la vaga, no haurien mai de ser perseguits penalment en un sistema jurídic que reconeix la vaga com a dret. Aquesta és l'única solució d'acord amb l'art.28.2 CE. Això es tradueix en què, possiblement la solució a aquesta pràctica repressiva rau en la derogació del precepte que està permetent una criminalització de la participació dels treballadors i treballadores en la vaga.

Tal i com exposa Preciado Domenech,

“No tiene sentido y es un despropósito constitucional que esa figura delictiva se mantenga en el Código Penal de 1995, reprimiendo conductas que a diferencia del Código franquista, se desarrollan ahora en el contexto del ejercicio de un derecho fundamental, como la huelga.”⁷⁷

En la recent aprovada reforma del Codi penal, el PP ha ignorat l'exigència sindical, no solament d'àmbit nacional, sinó europeu i internacional, de supressió de l'article 315.3 del Codi Penal. Aquesta exigència es fonamenta en què aquest precepte té el seu origen en l'ordenament penal franquista, la finalitat del qual era reprimir les vagues, i es una concepció fruit d'una perspectiva de vaga-delicte. Actualment, aquesta norma és desproporcionada donat que el dret a la vaga ja està protegit sense que resulti necessari un tipus penal específic.

---

⁷⁷ PRECIADO DOMENECH, C. H. (2014) *Represión penal...op.cit.*, pàg.2. Vist a: <<http://www.nuevatribuna.es/media/nuevatribuna/files/2014/07/22/informe100.pdf>> [última visita 10/05/2015.]

La forma d'interpretar i aplicar el delict de coacció a la vaga (art. 315.3 del Codi Penal⁷⁸) que s'està consolidant en el si de la nostra justícia penal (amb l'ajuda del Ministeri Fiscal⁷⁹) constitueix un exemple més, i molt greu, d'aquesta resistència (políticament gens innocent) a fer valer els drets humans en la pràctica, i passar de la mera retòrica a l'eficàcia jurídica real. Sembla que la Fiscalia General, i el Govern, tenen com a objectiu limitar l'exercici del dret a la vaga, atemorint i reprimint l'acció dels treballadors i les treballadores que exerceixen el seu dret a la vaga. Aquesta situació correspon més a una perspectiva jurídica que entén la vaga com a llibertat o fins i tot com a delict, que no pas al sistema vaga-dret que va configurar la Constitució espanyola al 1978.

Aquest escenari és tan greu pel fet que suposa una violació de drets fonamentals, ja que si no es soluciona, podria acabar amb bona part de la virtualitat del dret a la vaga, buidant-lo d'efectivitat. Ja s'ha plantejat la necessitat de qüestionar si realment és imprescindible que existeixi una figura delictiva específica de coaccions en l'àmbit de l'exercici del dret de vaga, amb una pena mínima de tres anys de presó. Cal recordar que, això suposa l'ingrés efectiu ja en el primer delict i impedeix accedir al benefici de la suspensió de la pena privativa de llibertat de l'article 80.1 CP que permet que *“los jueces o tribunales podrán dejar en suspenso la ejecución de las penas privativas de libertad no superiores a dos años mediante resolución motivada”*. A l'Estat espanyol, doncs, aquest benefici no existeix pels vaguistes. En canvi, la normativa penal sí que reconeix aquest benefici, per exemple, a la persona penada per homicidi imprudent (art.142.1 CP) o a l'agressor sexual (art.178 CP), o a la persona que realitza un robatori amb violència o intimidació (art.242CP). En aquests casos, entre d'altres, el marge punitiu permet la suspensió de la pena de presó imposant penes que no superin els

---

⁷⁸ Fins l'1 de juliol, que entra en vigor la reforma del codi penal. No obstant, la reforma del Codi Penal manté l'esperit de l'article 315, que deixa la porta oberta a la criminalització de l'activitat sindical.

⁷⁹ Fins ara es venien imposant sancions o multes amb una condemna a treballs socials. No obstant, actualment, la Fiscalia està recorrent aquestes sentències als jutjats d'instrucció per a demanar la pena màxima, la qual cosa pot arribar a suposar un efecte dissuasori en la participació a una vaga.

2 anys. Podem constatar doncs, en contraposició, que hi ha un tracte desproporcionadament dur pel que fa els i les vaguistes.

Podríem plantejar-nos també, si és això constitucional, igualitari, just... Tanmateix, ens centrarem en allò que, malgrat tot, segueix estant en mans dels jutges. I és que, encara amb el text del precepte (*“los que, actuando en grupo, o individualmente pero de acuerdo con otros, coaccionen a personas a iniciar o continuar una huelga”*), un jutge sensible a les exigències que imposa la vigència efectiva dels drets fonamentals hauria d'actuar, de manera bastant diferent de com els nostres tribunals penals, majoritàriament, ho estan fent últimament.

Podrien, i haurien de, en primer lloc, recordar que el Comitè de Llibertat Sindical de la OIT ha declarat que

“cualquier sanción impuesta por actividades ilegítimas relacionadas con huelgas debería ser proporcional al delito o falta cometida, y las autoridades deberían excluir el recurso a medidas de encarcelamiento contra quienes organizan o participan en una huelga pacífica”,⁸⁰.

I que això, en conseqüència, obliga els tribunals penals, quan enjudiciïn casos en virtut de la presumpta comissió del delict de coacció a la vaga, a fer una interpretació d'aquest delict compatible amb aquesta doctrina del Dret internacional dels drets humans.

Aquesta interpretació, en primer lloc, hauria de ser restrictiva (donada la gravetat de la pena) pel que fa al concepte de coacció. Coacció és violència, violència física, en contra de la persona que es nega a participar en la vaga, forçant-la a sortir del seu lloc de treball.

I, en segon lloc, prenent en consideració el requisit legal de què l'actuació coactiva (violenta, en el sentit estricte de la paraula) sigui en grup. Perquè, justament, aquesta coacció violenta i en grup és el que podria justificar –si és que es pot– una pena tan greu.

---

⁸⁰ OIT, 1996, *La libertad sindical. Recopilación de decisiones y principios del Comité de Libertad Sindical del Consejo de Administración*. Cuarta edición (revisada). Ginebra, paràgraf, 599

Les dues interpretacions que s'acaben d'assenyalar són perfectament possibles, perfectament raonables i perfectament coherents amb l'objectiu legítim que, mentre el delictes de coacció a la vaga segueixi existint, s'apliqui únicament als casos més greus, de violència física. I no, com ara es pretén, a qualsevol membre d'un piquet que practica la “violència verbal”, la manca de respecte o la mala educació. Perquè tot això, que no és violència, en un Estat de Dret no hauria de ser mai considerat delictiu (no hauria d'estar, en tot cas, castigat amb penes de presó), especialment quan d'exercir un dret fonamental es tracta. Dret fonamental que, cal recordar, en la Constitució espanyola gaudeix d'una protecció reforçada pròpia dels drets fonamentals (de la qual, en canvi, no en gaudeix el dret al treball reconegut a l'art. 35CE).

Tenint en compte tot el que s'ha exposat, les limitacions dels drets sindicals fonamentals a més de provocar un greu desequilibri en les relacions laborals frustren els avenços en les condicions de treball i en el benestar de la societat, pel que, com ja s'ha exposat, s'hauria d'eliminar la repressió penal del dret de vaga continguda en l'article 315 CP.

Com estableix la doctrina del Tribunal Constitucional a la STC 104/2011 de 20 de juny, FJ. 6:

“Reiteradamente hemos afirmado que «los tipos penales no pueden interpretarse y aplicarse de forma contraria a los derechos fundamentales» [...], que «los hechos probados no pueden ser a un mismo tiempo valorados como actos de ejercicio de un derecho fundamental y como conductas constitutivas de un delito».[...] De forma que cuando una conducta constituya, inequívocamente, un acto ajustado al ejercicio regular del derecho fundamental, respondiendo por su contenido, finalidad o medios empleados a las posibilidades de actuación o resistencia que el derecho otorga, no resultará constitucionalmente legítima la imposición de una sanción penal, aunque la subsunción de los hechos en la norma fuera conforme a su tenor literal [...]Dicho en otras palabras, el amparo del derecho fundamental actuará como causa excluyente de la antijuridicidad [...]”

Com s'exposa en la mateixa STC 104/2011, la doctrina del TC qüestiona així mateix l'aplicació dels tipus penals en aquells supòsits en els quals, malgrat que puguin apreciar-se excessos en l'exercici del dret fonamental, aquests no aconsegueixen desnaturalitzar-lo o desfigurar-lo. Amb això no ens referim, com

és obvi, als supòsits en els quals la invocació del dret fonamental es converteix en un mer pretext per, a la seva pretesa empara, cometre actes antijurídics, sinó a aquells casos en els quals, malgrat que el comportament no resulti plena i escrupolosament ajustat a les condicions i límits del dret fonamental, s'aprecii inequívocament que l'acte s'enquadra en el seu contingut i finalitat i, per tant, en la raó de ser de la seva consagració constitucional. En aquest últim escenari, sense perjudici d'altres conseqüències que l'excés en què es va incórrer pogués eventualment comportar, la gravetat que representa la sanció penal suposaria una vulneració del dret, en implicar un sacrifici desproporcionat i innecessari dels drets fonamentals en joc que podria tenir un efecte dissuasori del seu exercici⁸¹.

Cal doncs, en aquest aspecte, una actitud prudent i de reflexió, que condueixi a corregir els actuals ímpetus punitivistes en la matèria..

Per agreujar aquesta situació, com veurem a continuació, el Govern espanyol no ha deixat de realitzar canvis legislatius per tal de limitar un dels dos drets fonamentals laborals.

Llei de protecció de la seguretat ciutadana⁸²

Tal i com expressa Eduardo Rojo,

“El impacto negativo de esta futura norma sobre el ejercicio de derechos fundamentales [...] puede afectar [...] al ejercicio del derecho fundamental de huelga, en una línea que continuaría, y que podría ir más lejos aún, de la interpretación que se está realizando por muchas Fiscalías del art. 315 del Código Penal y que lleva a pedir penas de prisión para casos tan conocidos como los ocho representantes de los trabajadores de Airbus”⁸³

---

⁸¹ STC 88/2003, de 19 de maig, F. 8.

⁸² Espanya. Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. (BOE [en línea] núm. 77, de 31 de març de 2015, pàgines 27216 a 27243) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3442>

⁸³ ROJO TORRECILLA, E. (12/12/2014): “Una breve nota sobre el impacto de la futura Ley orgánica de protección de la seguridad ciudadana en el ejercicio del derecho fundamental de huelga”. Vist a “El blog de Eduardo Rojo”: <<http://www.eduardorojotorrecilla.es/2014/12/una-breve-nota-sobre-el-impacto-de-la.html>> [última consulta 10/05/2015.]

Tant la Llei de protecció de la Seguretat Ciutadana, com el Codi Penal, limiten principis i drets fonamentals i formen part d'un model que dibuixa una societat autoritària, desigual, insolidària i injusta.

*“L'anomenada “Llei Mordassa” incorpora unes previsions de tipificació d'infraccions, que al no ponderar les circumstàncies específiques que concorren en l'exercici dels drets fonamentals de llibertat sindical i de vaga, poden produir efectes clarament contraris a la Constitució. En la pràctica, aquesta regulació, convertirà un conflicte laboral en un conflicte d'ordre públic.”*⁸⁴

La Llei de Seguretat ciutadana recull diversos supòsits que afecten negativament a l'exercici dels drets fonamentals de llibertat sindical i de vaga. A continuació es repassaran alguns articles de l'esmentada llei, que afecten fonamentalment els treballadors i treballadores en l'àmbit de serveis essencials, però poden afectar a la resta de la plantilla quan exerceixin el seu dret a la llibertat sindical als espais i llocs públics.

Segons l'article 35.1 de la Llei de seguretat ciutadana, serà una infracció molt greu sancionada amb una multa que pot oscil·lar entre 30.001 i 600.000 euros:

“Las reuniones o manifestaciones no comunicadas o prohibidas en infraestructuras o instalaciones en las que se prestan servicios básicos para la comunidad o en sus inmediaciones, así como la intrusión en los recintos de éstas, incluido su sobrevuelo, cuando, en cualquiera de estos supuestos, se haya generado un riesgo para la vida o la integridad física de las personas. En el caso de las reuniones y manifestaciones serán responsables los organizadores o promotores.”

Un altre exemple el trobem a l'article 36.9 de la nova llei que sanciona de manera greu amb multes de 601 a 30.000 euros, *“la intrusión en infraestructuras o instalaciones en las que se prestan servicios básicos para la comunidad, incluyendo su sobrevuelo, cuando se haya producido una interferencia grave en su funcionamiento.”*

---

⁸⁴ Comissions obreres, vist a: <http://www.ib.ccoo.es/webbaleares/Informacio/Noticies:748113--La-Llei-Mordassa-limita-drets-de-llibertat-sindical-i-de-vaga> [última consulta 5/05/2015.]

Una altra infracció greu es recull a l'article 36.4, pel qual es sanciona *“Los actos de obstrucción que pretendan impedir a cualquier autoridad, empleado público o corporación oficial el ejercicio legítimo de sus funciones, el cumplimiento o la ejecución de acuerdos o resoluciones administrativas o judiciales [...]”*, aquest supòsit permetria incloure la tasca informativa dels piquets, ja que la llei no estableix què s'ha d'entendre per acte d'obstrucció, fet que genera inseguretat sobre els supòsits de vaga, en els quals, a més, la seva finalitat legítima és precisament alterar la normalitat productiva.

Un últim exemple relatiu als supòsits que possibiliten sanció administrativa, en aquest cas lleu, de fins a 600 euros, i que limiten el dret a la vaga, és el precepte 37.13 que estableix que seran sancionables *“los daños o el deslucimiento de bienes muebles o inmuebles de uso o servicio público, así como de bienes muebles o inmuebles privados en la vía pública [...]”*. Així, es podrà sancionar, per exemple, enganxar un adhesiu o una pancarta en un bé públic o privat, cosa que està en col·lisió amb els actes de difusió dels conflictes laborals i la vaga.

Així, amb l'aprovació de la llei de protecció de la seguretat ciutadana, el Ministeri de Treball compta amb una modificació de la normativa reguladora del dret a vaga. Aquestes paraules del portaveu socialista Sr Trebin Lomban resumeixen perfectament l'esperit, i la conseqüent preocupació, d'aquesta nova regulació:

“[...] Nos preocupa especialmente en esta ley la supuesta finalidad de garantizar condiciones de normalidad en la prestación de servicios básicos, porque va a ser utilizada para establecer nuevas condiciones y límites al derecho de huelga violando las garantías constitucionales. Han recurrido en este proyecto a precedentes que creíamos superados definitivamente, como la Ley franquista de Orden Público de 1959. La misma contemplaba sanciones administrativas de cuantía económica desorbitada para quienes participaran en manifestaciones, desobedecieran a las autoridades o alterasen los servicios públicos con el objetivo de proteger la continuidad de aquella Dictadura. Con él como inspiración, han desarrollado ahora un régimen sancionador al margen del

*control judicial inmediato para conductas relacionadas con derechos civiles y políticos vinculados a la protesta social”.*⁸⁵

4. Propostes per una eventual regulació legal del dret a la vaga

Al llarg d'aquest treball s'ha pretès traslladar la necessitat d'una regulació legal específica, amb precisió dels límits expressos, pel que fa a l'exercici del dret a la vaga, i s'han anat apuntant les crítiques al marc regulador actual d'aquest dret.

Tenint en compte aquests anàlisi i com a desideràtum, es considera que s'ha de plantejar la necessitat d'abordar la regulació legal del dret a la vaga mitjançant una norma no només post-constitucional sinó, sobretot, adequada a la realitat social d'aquest temps. En aquest sentit, es considera urgent una revisió interpretativa del dret a la vaga conforme al model constitucional. I alhora, s'estima peremptòria l'adopció d'aquesta mesura legislativa ja que només en aquest cas es podria considerar que s'ha tancat plenament l'evolució històrica i normativa del dret a la vaga.

Un desenvolupament legal del dret a la vaga donaria seguretat jurídica, delimitaria el que s'ha d'entendre com a serveis essencials, concretaria els conceptes de béns i drets constitucionalment protegits, evitaria acudir -almenys de manera tan reiterada- al control judicial i establiria les bases per a aconseguir un equilibri més just entre l'exercici del dret de vaga i els altres drets fonamentals. Si bé el Tribunal Constitucional, com hem pogut constatar al llarg del present treball, ha creat una llarga jurisprudència entorn dels límits constitucionals, és a dir, al voltant del que s'ha d'entendre com a serveis essencials, també admet opcions jurídiques i polítiques per a delimitar el concepte.

En aquest sentit, cal recordar que la Constitució empara un model de vaga ampli, o si més no, no merament contractual. És a dir, el dret constitucional de vaga no

---

⁸⁵ Citat per Eduardo Rojo a “Una breve nota sobre el impacto de la futura Ley orgánica de protección de la seguridad ciudadana en el ejercicio del derecho fundamental de huelga”, El blog de Eduardo Rojo, 12/12/2014: <<http://www.eduardorojotorrecilla.es/2014/12/una-breve-nota-sobre-el-impacto-de-la.html>> [última consulta 10/05/2015.]

és únicament un instrument de pressió, la virtualitat de la qual es cenneix a un procés de negociació col·lectiva, o al marc del contracte de treball o fins i tot a l'àmbit de les relacions laborals. La seva naturalesa de dret fonamental i la seva connexió amb els valors superiors de l'ordenament jurídic el converteixen en un instrument de protecció, reivindicació i participació dels treballadors i treballadores en els àmbits laboral, econòmic, social i polític, virtualitats que haurien de preservar-se en una futura regulació legal.

I amb especial cautela haurà de procedir el legislador a l'hora de regular l'exercici del dret en els anomenats serveis essencials, sector particularment polèmic per la concurrència o col·lisió amb els drets de tercers, el tractament dels quals haurà de respondre a la següent idea: tota limitació del dret a la vaga haurà d'estar fonamentada en la seva necessària harmonització amb altres drets d'igual valor.

Des d'una perspectiva formal, cal reiterar la necessitat de regular el dret a la vaga, mitjançant una Llei Orgànica. El propi text constitucional ordena una missió al legislador: Regular l'exercici del dret de vaga i especialment les garanties per al manteniment dels serveis essencials per a la comunitat. Així doncs, la futura llei necessàriament haurà de ser orgànica i estatal ja que no deixen en aquest punt cap dubte els articles 53 i 149.1.1r. i 7è. de la CE, i així ho ha manifestat la STC 33/81.⁸⁶

En aquest punt es pretén reflexionar sobre quins elements seria interessant introduir en una eventual regulació legal del dret a vaga i quins caldria evitar.

Començant pels factors negatius, la primera cosa que caldria defugir seria l'adopció del prisma neoliberal, i l'eliminació de la reproducció del dogma que genera l'anomenada "doctrina del xoc" en les relacions laborals⁸⁷, al que semblen haver sucumbit les institucions espanyoles -i europees- i segons el qual les llibertats econòmiques prevalen sobre els drets socials fonamentals, com el dret de

---

⁸⁶ STC 33/81, de 5 de novembre, FJ.2.

⁸⁷ Naomi Klein, op.citada.

vaga. Caldria evitar també la introducció d'un aparell normatiu restrictiu de l'exercici del dret a la vaga, que permeti reprimir l'onada de protestes que la crisi i la destrucció d'ocupació i drets laborals està provocant.

En contraposició, l'òptica adequada seria aquella que considerés el dret a la vaga com una forma d'autotutela col·lectiva dels treballadors que serveix per compensar la disparitat de forces en el contracte de treball i que, com a mecanisme reequilibrador, mereix consideració i reconeixement de dret fonamental, ponderant al mateix temps la necessitat d'atendre i garantir la prestació dels serveis essencials a la comunitat, en el nostre disseny constitucional que no és un altre que el de l'Estat social i democràtic de Dret, que proclama la nostra Constitució.

Pel que fa a quins elements s'hauria -imprescindiblement- de fer referència en aquest eventual disseny legal, una de les primeres qüestions és la definició de servei essencial. Cal abordar de manera concreta la noció d'essencialitat, partint de l'obligada atenció a l'interès de la ciutadania en rebre els serveis considerats essencials i admetent, per tant, una constricció de l'exercici del dret a la vaga. Tanmateix, aquesta limitació ha de ser entesa de manera restrictiva sense que, en cap cas, aquest límit pugui afectar el contingut essencial del dret de vaga, deixant-lo buit de contingut per la via de fer-ho impracticable. En aquest sentit, la consideració d'un servei com a essencial no pot comportar la supressió del dret de vaga dels treballadors que haguessin de prestar-ho.

Xoca aquesta tendència pròpia del nostre sistema, a la generosa consideració del concepte d'essencialitat del servei, amb els paràmetres internacionals i amb la doctrina de la OIT, que incorpora un concepte restrictiu en considerar que

“El principio según el cual el derecho de huelga puede verse limitado, o incluso prohibido, en los servicios esenciales perdería todo sentido si la legislación nacional definiese esos servicios de forma demasiado extensa. Al tratarse de una excepción del principio general del derecho de huelga, los servicios esenciales respecto de los cuales es posible obtener una derogación total o parcial de ese

principio deberían definirse de forma restrictiva; la Comisión estima, por lo tanto, que sólo pueden considerarse servicios esenciales aquéllos cuya interrupción podría poner en peligro la vida, la seguridad o la salud de la persona en toda o parte de la población. Además, a juicio de la Comisión, sería poco conveniente, e incluso imposible, pretender elaborar una lista completa y definitiva de los servicios que pueden considerarse como esenciales”⁸⁸

Seria necessària, per tant, una revisió del propi concepte de serveis essencials i una definició més precisa del mateix. L'amplitud amb la qual el Tribunal Constitucional ha interpretat la noció de servei essencial té un indubtable potencial invasiu en l'exercici del dret fonamental de vaga del que seria necessari desprendre's.

Cal reflexionar també sobre la interpretació que els fiscals i jutges fan sobre les coaccions en l'exercici del dret a la vaga. No es pot actuar com si el precepte penal fos una norma reguladora del dret a la vaga, ni tampoc es poden construir el contingut i els límits del dret des del codi penal. Es proposa que es despenalitzi l'exercici d'aquest dret i que l'eventual regulació legal parteixi del reconeixement constitucional del dret a la vaga, que implica com a contingut essencial del mateix, les facultats d'informació, difusió i extensió del conflicte.

---

⁸⁸ “Libertad sindical y negociación colectiva: el derecho de huelga”. *Informe III, parte 4B*, presentat a la 81 Conferencia de l'OIT, 1994, apartat 159; Veure també: Bernard GERNIGON, Alberto ODERO; Horacio GUIDO, “Principios de la OIT sobre el derecho de huelga”, Primera edició a la *Revista Internacional del Trabajo*, Vol. 117 (1998), núm. 4. Oficina Internacional del Trabajo: Ginebra

5. Bibliografia

BAYLOS GRAU, A. (1988) *Derecho de huelga en los servicios esenciales*. Madrid: Editorial Tecnos.

BAYLOS GRAU, A. (1992) “Diez años de jurisprudencia constitucional: el derecho de huelga” (Pàg. 293-320). AA.VV. (coord.: ALARCÓN CARACUEL, M. R.) *Constitución y Derecho del trabajo: 1981-1991: (análisis de diez años de jurisprudencia constitucional)*. Madrid: Marcial Pons.

BAYLOS GRAU, A., (1993) “Procedimiento de fijación de los servicios esenciales”. AA.VV: *El nuevo régimen jurídico de la huelga y de cierre patronal*. Madrid: Consejo General del Poder Judicial.

BAYLOS GRAU, A. (2003) “El derecho de huelga” (Pàg. 585-614). AA.VV., *El modelo social en la Constitución Española de 1978, 1978-2003*. Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración.

BAYLOS GRAU, A. (2003) “El derecho de huelga a los 25 años de aprobación del DLRT 77” (pàg.155-190). AA.VV. *Cuadernos de Derecho judicial*, núm. 3, *Derecho Colectivo*. Madrid: CGPJ.

BAYLOS GRAU, A. (2005) “Continuidad de la producción o del servicio y facultades empresariales en casos de huelga” (pàg. 89-110). *Estudios sobre la huelga*. Albacete: Editorial Bomarzo.

CABEZA PEREIRO, J. (2013) *Derecho del trabajo y crisis económica*. Madrid: CGPJ. Centro de Documentación Judicial.

CASAS BAAMONDE, M^a.E. (1994) "Derecho de huelga y Constitución: ¿nuevas perspectivas?". *Relaciones laborales. Revista crítica de teoría y práctica*, núm. 1, pàgines 44-53.

CASAS BAAMONDE, M^a.E. (2010) “25 años de jurisprudencia constitucional social: huelga en servicios esenciales y responsabilidad política”. *Relaciones Laborales: Revista crítica de teoría y práctica*, núm.2, pàgines 681-710.

CAVAS MARTÍNEZ, F. (1993) “Derecho de huelga y sustitución de trabajadores huelguistas. Límites jurídicos del “ius variandi” empresarial”. *La Ley: Revista jurídica española de doctrina, jurisprudencia y bibliografía*, Núm. 2, pàgines 1016-1026.

DURAN LOPEZ, F. (1975) *Derecho de huelga y legalización del conflicto de clases*. Sevilla: Universidad de Sevilla.

DURAN LOPEZ, F. (1988) *Autorregulación de servicios mínimos en huelgas y paros laborales*. Sevilla: Servicio de Publicaciones y BOJA.

FERNÁNDEZ PROL, F. (2005) *La huelga en los servicios esenciales de la comunidad. Algunas propuestas sobre un modelo de regulación*. Madrid: Consejo Económico y Social.

FERNÁNDEZ SEGADO, F. (1993) “La teoría jurídica de los derechos fundamentales en la doctrina del Tribunal Constitucional”, *Revista Española de Derecho Constitucional*, núm. 39, pàg. 240 i ss.

GARCÍA NINET, J.I.; GARCÍA VIÑA, J. (1997) “Algunas consideraciones acerca del esquirolaje interno y externo, así como sobre ciertas medidas empresariales (algunas curiosas) para reducir los efectos de la huelga”. *Aranzadi Social*, núm.5, pàgines 645-674.

GARCÍA-PERROTE ESCARTÍN, I. (2005) “Derecho de huelga y libertad de empresa”. *Revista Jurídica de Castilla y León*, núm. 5, pàgines 13-54.

GASCO GARCÍA, E. (2000) “La huelga, particularmente en España, evolución, función y significado”, *Revista jurídica de Castilla-La Mancha*, núm.29, pàg. 39-76, pàg 42.

GERNIGON, B., ODERO, A.; GUIDO, H., (1998) “Principios de la OIT sobre el derecho de huelga”, *Revista Internacional del Trabajo*, Vol. 117, núm. 4. Ginebra: Oficina Internacional del Trabajo.

INTERMON OXFAM (2014) *Gobernar para las élites. Secuestro democrático y desigualdad económica*. 178 Informe de Oxfam. <<http://www.oxfamintermon.org/sites/default/files/documentos/files/bp-working-for-few-political-capture-economic-inequality-200114-es.pdf>>

KLEIN, N. (2007) *La doctrina del shock: el auge del capitalismo del desastre*. Barcelona: Paidós Iberica.

MARTÍN VALVERDE, A. (2014) *Derecho del trabajo*. Madrid: Tecnos.

MONTOYA MELGAR, A. (2014) *Derecho del Trabajo*. Madrid: Editorial Tecnos.

MORENO VIDA, M^a.N. (2007) *La huelga en los servicios esenciales*. Pamplona: Civitas-Aranzadi.

MORENO VIDA, M^a.N. (2014) “La intervención administrativa en las huelgas en servicios esenciales de la comunidad”. *Temas Laborales*, núm. 125, pàg. 269-304.

OIT. (1994) “Libertad sindical y negociación colectiva: el derecho de huelga”. *Informe III, parte 4B*, 81 Conferencia de la OIT, apartado 159.

OIT (1996) “La libertad sindical. Recopilación de decisiones y principios del Comité de Libertad Sindical del Consejo de Administración”. Cuarta edición (revisada). Ginebra.

PALOMEQUE LÓPEZ, C. (1991) *Los derechos laborales en la Constitución Española*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales.

PALOMEQUE GÓMEZ, M.C. (1994) *Derecho sindical español*. Madrid: Tecnos.

PRECIADO DOMENECH, C. H. (2014) *Represión penal y derecho de huelga. La vuelta a la España del siglo XIX*. Madrid: Fundación 1º De Mayo.
<<http://www.nuevatribuna.es/media/nuevatribuna/files/2014/07/22/informe100.pdf>>

RAMOS PÉREZ-OLIVARES, A. (2009) “Aproximación histórica al tratamiento de la huelga en la España preconstitucional”. *Revista de estudios jurídicos, económicos y sociales*, vol.4, Universidad Alfonso X El Sabio.
<<http://www.uax.es/publicacion/aproximacion-historica-al-tratamiento-de-la-huelga-en-la-espana-preconstitucional.pdf>>

ROJO TORRECILLA, E. (1992) “*El derecho de huelga. Elementos para la reflexión*”. Barcelona: Cristianime i justicia.
<<https://www.cristianismeijusticia.net/files/es47.pdf>>

ROJO TORRECILLA, E.; Camas Roda, F. (2012) “La Reforma laboral de 2012. ¿Hacia dónde va el derecho del trabajo? Análisis de la Ley 3/2012 de 6 de julio, de medidas urgentes de reforma del mercado laboral”. *Revista jurídica de Catalunya*, Vol. 111, Nº 3, pàgines 621-654.

ROJO TORRECILLA, E. (coord.) (2015) *Vulnerabilidad de los derechos laborales y de protección social de los trabajadores*. Barcelona: Huygens.

SAGARDOY BENGOCHEA, J.A. (1992) “Los modelos jurídicos de regulación del derecho de huelga: el modelo vigente en España y su comparación con el de los restantes países de la Comunidad Europea”. AA VV., *Estudios sobre la huelga*. Madrid: ACARL.

TORRENTE GARI, S. (1996) *El ejercicio del derecho de huelga y los servicios esenciales*. Barcelona: CEDECS.

TORRENTE GARI, S. (2000) “El derecho de huelga y las innovaciones tecnológicas”. *Revista Española de Derecho del Trabajo*, núm. 102, pàgines 447-460.

VIDA SORIA, J., a Matía Prim, Sala Franco, Valdés Dal-Ré i Vida Soria (1982) *Huelga, cierre patronal y conflictos colectivos*. Madrid: Civitas.

VIVERO SERRANO, J.B. (2001) “La deficiente regulación de la huelga en los servicios esenciales: necesidad de una ley orgánica que desarrolle adecuadamente el artículo 28.2 de la Constitución.” *Anales de la facultad de Derecho*, 18; noviembre 2001, pp. 165-186.

VIVERO SERRANO, J.B (2002) *La huelga en los servicios esenciales*. Valladolid: Lex Nova.

RODRÍGUEZ VERA, E. (1998) “Tendencias actuales de la jurisprudencia laboral del Tribunal Constitucional” *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Derecho del Trabajo*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. <http://www.empleo.gob.es/es/publica/pub_electronicas/destacadas/revista/numeros/73/Revista73.pdf>

Legislació

Espanya. Ley de Huelgas y Coligaciones de 1909.

Espanya. Decreto, de 9 de marzo de 1938, aprobando el Fuero del Trabajo. (BOE, núm. 505, 10 de marzo de 1938, págs. 6178-6181) <<http://www.e-torredebabel.com/leyes/constituciones/fuero-del-trabajo-1938.htm>>

Espanya. Decret 3096/1973, de 14 de setembre, pel qual es publica el Codi Penal, Text Refós, conforme la Llei 44/1971, de 15 de novembre. (BOE [en línia] núm. 297, de 12 de diciembre de 1973, pàgines 24004 a 24018) <<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1973-1715>>

Espanya. Reial Decret-Llei 17/1977, de 4 de març, sobre relacions de treball. (BOE [en línia] núm. 58, de 9 de març de 1977, pàgines 5464 a 5470) <<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-6061>>

Espanya. Constitució espanyola de 1978. (BOE [en línia] núm. 311, de 29 de desembre de 1978, pàgines 29313 a 29424) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229>

Espanya. Llei 4/1980, de 10 de gener, per la qual s'aprova l'Estatut de radiodifusió i la televisió. <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1980-724>

Espanya. Real Decreto Legislativo 1/1995, de 24 de marzo, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores. (BOE [en línea] núm. 75, de 29 de març de 1995, pàgines 9654 a 9688) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1995-7730>

Espanya. Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal (Vigent fins l'1 de juliol de 2015). (BOE [en línea] núm. 281, de 24 de novembre de 1995, pàgines 33987 a 34058) <<http://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1995-25444>>

Espanya. Llei 54/1997, de 27 de novembre, de regulació del sector elèctric. <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1997-25340>

Espanya. Reial Decret 392/2006, de 31 de març. <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2006-5880&lang=fr>

Espanya. Reial Decret 130/2010, de 12 de febrer, pel qual s'establien les normes per a garantir el funcionament dels serveis mínims essencials a la RTVE, S.A., i a les societats mercantils estatals TVE, RNE. <<http://www.boe.es/boe/dias/2010/02/13/pdfs/BOE-A-2010-2329.pdf>>

Espanya. Llei 35/2010, de 17 de setembre, de mesures urgents per a la reforma del mercat de treball. (BOE [en línea] núm. 227, de 18 de setembre de 2010, pàgines 79278 a 79326) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2010-14301>

Espanya. Reial Decret-Llei 7/2011, d'10 de juny, de mesures urgents per a la reforma de la negociació col·lectiva. (BOE [en línea] Núm. 139, d'11 de juny de 2011, pàgines 60070 a 60087) <<http://www.boe.es/boe/dias/2011/06/11/pdfs/BOE-A-2011-10131.pdf>>

Espanya. Reial Decret-Llei 3/2012, de 10 de febrer, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral. (BOE [en línea] núm. 36, d'11 de febrer de 2012, pàgines 12483 a 12546) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-2076>

Espanya. Llei 3/2012, de 6 de juliol, de mesures urgents per a la reforma del mercat laboral. (BOE [en línea] núm. 162, de 7 de juliol de 2012, pàgines 49113 a 49191) <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2012-9110>

Espanya. Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. (BOE [en línea] núm. 77, de 31 de març de 2015, pàgines 27216 a 27243) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3442>

Espanya. Llei Orgànica 1/2015, de 30 de març, per la qual es modifica la Llei Orgànica 10/1995, de 23 de novembre, del Codi Penal. (BOE [en línea] núm. 77, de 31 de març de 2015, pàgines 27061 a 27176) <http://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3439>

Sentències

Sentència del Tribunal Constitucional 11/1981, de 8 d'abril.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/11>>

Sentència del Tribunal Constitucional 26/1981, de 17 de juliol.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/26>>

Sentència del Tribunal Constitucional 33/1981, de 5 de novembre.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/33>>

Sentència del Tribunal Constitucional 51/1986, de 24 d'abril.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/614>>

Sentència del Tribunal Constitucional 53/1986, de 5 de maig.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/616>>

Sentència del Tribunal Constitucional 159/1986, de 16 de desembre.
<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/722#complete_resolucion&fundamentos>

Sentència del Tribunal Constitucional 254/1988, de 21 de desembre.
<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1195#complete_resolucion&fundamentos>

Sentència del Tribunal Constitucional 27/1989, de 3 de febrer.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1233>>

Sentència del Tribunal Constitucional 43/1990, de 15 de març.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1468>>

Sentència del Tribunal Constitucional 122/1990, de 2 juliol.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1547>>

Sentència del Tribunal Constitucional 123/1990, de 2 de juliol.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1548>>

Sentència del Tribunal Constitucional 8/1992, de 16 de gener.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/1895>>

Sentència del Tribunal Constitucional 123/1992, de 28 de setembre.
<<http://www.tribunalconstitucional.es/es/jurisprudencia/Paginas/Sentencia.aspx?cod=18636>>

Sentència del Tribunal Constitucional 332/1994, de 19 de desembre.
<http://hj.tribunalconstitucional.es/es-ES/Resolucion/Show/SENTENCIA/1994/332#complete_resolucion&completa>

Sentència del Tribunal Constitucional 88/2003, de 19 de maig.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/4863>>

Sentència del Tribunal Constitucional 183/2006, de 19 de juny.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/5785>>

Sentència del Tribunal Constitucional 191/2006, de 19 de juny.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/5793>>

Sentència del Tribunal Constitucional 104/2011 de 20 de juny.
<<http://hj.tribunalconstitucional.es/HJ/es/Resolucion/Show/6886>>

Sentència del Tribunal Suprem (Sala de lo social) 5515/2000, de 4 de juliol del 2000.<<http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&database=match=TS&reference=2385940&links=ESQUIROLAJE&optimize=20040515&publicinterface=true>>

Sentència del Tribunal Suprem, 5579/2012, d'11 de juny de 2012
<<http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databasematch=TS&reference=6462298&links=ESQUIROLAJE&optimize=20120808&publicinterface=true>>

Sentència del Tribunal Suprem 9176/2012, de 5 de desembre de 2012.
<<http://www.poderjudicial.es/search/doAction?action=contentpdf&databasematch=TS&reference=6650459&links=ESQUIROLAJE&optimize=20130308&publicinterface=true>>

Prensa

"Llamazares: La contrarreforma laboral de Zapatero ha sido la peor de la democracia", *El Economista*, 24/07/2010.
<<http://www.eleconomista.es/politica/noticias/2335492/07/10/Llamazares-La->

[contrarreforma-laboral-de-Zapatero-ha-sido-la-peor-de-la-democracia.html#.Kku8UNbetBUd6vo](#)>

“Más de 260 trabajadores han sido imputados por ejercer el derecho de huelga”, *Nuevatribuna.es*, 26/06/2014. <<http://www.nuevatribuna.es/articulo/economia-social/mas-260-trabajadores-han-sido-imputados-ejercer-derecho-huelga/20140626164355104677.html>>

“Los ocho de Airbus: Por la libertad sindical y el derecho de huelga”, *El País*, 11/12/2014. <http://politica.elpais.com/politica/2014/12/10/actualidad/1418226812_967247.html>

“Els set vaguistes de Telefónica-Movistar són alliberats després de ser detinguts acusats de vulnerar el dret al treball”, *La Directa*, 6/05/2015. <<https://directa.cat/actualitat/set-vaguistes-de-telefonica-movistar-son-alliberats-despres-de-ser-detinguts-acusats-de>>

Webgrafia

Comissions Obreres :

<<http://www.ib.ccoo.es/webbalears/Informacio/Noticies:748113--La-Llei-Mordassa-limita-drets-de-llibertat-sindical-i-de-vaga>>

El Blog de Eduardo Rojo: <<http://www.eduardorjotorrecilla.es/>>

Employment and Social Developments in Europe 2014. European Commission: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, 2015. <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2172&furtherNews=y>>

Ministerio de Empleo y Seguridad Social <<http://www.empleo.gob.es/index.htm>>

OIT. Perspectivas sociales y del empleo en el mundo: Tendencias 2015 <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_337072.pdf>

“Según Antonio Baylos...”: <<http://baylos.blogspot.com.es/>>